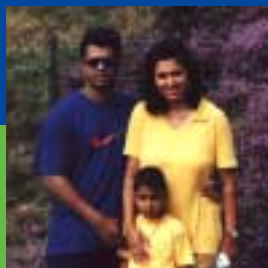

Vrijetijdsbesteding van allochtonen en autochtonen in de openbare ruimte

Een onderzoek naar de relatie met sociaal-economische en etnisch-culturele kenmerken

E.M. Jókövi

Alterra-rapport 295, ISSN 1566-7197

Vrijtijdsbesteding van allochtonen en autochtonen in de openbare ruimte

Vrijtijdsbesteding van allochtonen en autochtonen in de openbare ruimte

Een onderzoek naar de relatie met sociaal-economische en etnisch-culturele kenmerken

Dr. E.M. Jókövi

Alterra-Alterra Rapport 295.doc

Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte, Wageningen, 2000

REFERAAT

E.M. Jókövi, 2001. Vrijtijdsbesteding van allochtonen en autochtonen in de openbare ruimten; *Een onderzoek naar de relatie met sociaal-economische en etnisch-culturele kenmerken*. Wageningen, Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte. Alterra-Alterra Rapport 295.doc. .. blz. ... fig.; .. tab.; .. ref.

Worden verschillen tussen allochtonen en autochtonen in de deelname aan vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte voor de tweede generatie wel of niet kleiner dan voor de eerste generatie? Deze vraag is de leidraad in het rapport. Voor elf binnen- én buitenstedelijke vrijetijdsactiviteiten is daarbij nagegaan in hoeverre de deelname aan elk van deze activiteiten kan worden verklaard door sociaal-economische én etnisch-culturele kenmerken. Voor vrijetijdsactiviteiten waarin de eerste generatie veel minder participeert dan de autochtonen, blijkt dat de tweede generatie daarin wel al meer participeert dan de eerste generatie, maar tegelijkertijd vaak toch nog minder dan de autochtonen. Oorzaken zijn zowel de afname van de (remmende) invloed van de etnisch-culturele achtergrond voor de tweede generatie als de verbetering van de sociaal-economische situatie van de tweede generatie ten opzichte van de eerste. Opmerkelijk genoeg is er overigens geen afname van de invloed van de etnisch-culturele achtergrond bij die activiteiten waar de eerste generatie méér aan deelneemt dan de autochtonen (o.a. bezoek aan speeltuin/-veld, rondwandelen in de binnenstad).

De allochtonen in het onderzoek zijn Turken, Marokkanen en Surinamers uit Rotterdam. De autochtonen in het onderzoek zijn eveneens inwoners van Rotterdam.

Trefwoorden: vrijetijdsgedrag, openluchtrecreatie, binnenstadsbezoek, allochtonen, autochtonen, tweede generatie, eerste generatie, Turken, Marokkanen, Surinamers.

© 2000 Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte,
Postbus 47, NL-6700 AA Wageningen.
Tel.: (0317) 474700; fax: (0317) 419000; e-mail: postkamer@alterra.wag-ur.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Alterra.

Alterra aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Alterra is de fusie tussen het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN) en het Staring Centrum, Instituut voor Onderzoek van het Landelijk Gebied (SC). De fusie is ingegaan op 1 januari 2000.

Inhoud

Woord vooraf	7
Beleidssamenvatting	9
Samenvatting	11
1 Inleiding	17
1.1 Onderzoeksdoel	17
1.2 Leeswijzer	18
2 Onderzoeksopzet	19
2.1 dataverzameling	19
2.2 Analyse	22
2.3 Sociaal-economische samenstelling van de respondentgroepen	28
3 Sociaal-economische en etnisch-culturele invloeden	30
3.1 Kort: sociaal-economische en etnisch-culturele invloeden	30
3.2 Specificatie: sociaal-economische en etnisch-culturele invloeden	33
3.3 Generatie	39
3.4 Sociale contacten	41
Literatuur	46
Bijlage A Sociaal-economische kenmerken en groepen	48
Bijlage B Bevolkingsgroep waar men zich zelf toe rekent	50
Bijlage C Nadere analyse naar onverwachte bevindingen	51
Bijlage D De invloed van sociaal-economische en culturele kenmerken op de deelname aan vrijetijdsbesteding	

Woord vooraf

- Worden verschillen tussen allochtonen en autochtonen in deelname aan vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte wel of niet kleiner voor de tweede generatie allochtonen?

Deze vraag staat centraal in dit rapport. Allochtonen zijn hierbij mensen van Surinaamse, Turkse en Marokkaanse afkomst. Voor de vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte is zowel gekeken naar de deelname aan vijf verschillende binnenstedelijke vrijetijdsactiviteiten als het bezoek aan zes verschillende soorten 'groene' ruimten in én buiten de stad. De data voor het onderzoek zijn in Rotterdam verzameld.

Meer concreet is in dit rapport onderzocht of de invloed van de etnisch-culturele achtergrond op vrijetijdsbesteding van allochtonen voor de tweede generatie wel of niet minder sterk is dan voor de eerste generatie. Deze vraag naar de etnisch-culturele invloed is van belang omdat de komende jaren steeds meer mensen van de tweede generatie Turkse, Marokkaanse en ook Surinaamse mensen volwassen worden. Dat leidt tot een snelle stijging van het aantal mensen van de tweede generatie dat zelfstandig kiest voor de ene of de andere vorm van vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte en daarbij plek vraagt voor de geprefereerde vrijetijdsactiviteiten. Indien zij daarbij andere preferenties hebben dan autochtonen is dat van belang voor het beleid voor recreatie en de openbare ruimte. Voor de eerste generatie nu is bekend dat het vrijetijdsgedrag onder invloed van de etnisch-culturele achtergrond verschilt van dat van autochtonen (Jókövi, 2000a). In hoeverre die etnisch-culturele achtergrond ook het vrijetijdsgedrag van de tweede generatie beïnvloedt is in dit rapport onderzocht. Op de nog wat langere termijn is het uiteraard ook voor de derde generatie die langzamerhand begint te ontstaan relevant om te weten of de etnisch-culturele invloed op het vrijetijdsgedrag gelijk blijft of verandert.

Het onderzoek in dit rapport is een vervolg op verschillende andere onderzoeken naar vrijetijdsbesteding van allochtonen (Schmeink & Ten Wolde, 1998; Jókövi 2000a, 2000b; Rijpma & Roques, 2000). De oorspronkelijke aanleiding voor deze onderzoeken was de onderkenning dat er weinig recente gegevens zijn over vrijetijdsbesteding van allochtonen. Daar kwam bij dat er voor de komende jaren een sterke stijging van het totaal aantal allochtonen in Nederland werd verwacht. Deze groeiverwachting geldt nog steeds. Hij geldt voor allochtonen in het algemeen, maar ook voor de Turkse, Marokkaanse en Surinaamse mensen. In de hierboven vermelde onderzoeken staan deze drie ethniciteiten centraal, omdat zij de drie grootste groepen zijn voor het Nederlandse minderhedenbeleid.

Drie verschillende opdrachtgevers zijn bij het onderzoek betrokken:

- het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV)
- de provincie Zuid-Holland,
- de gemeente Amsterdam.

De bijdrage van LNV is ditmaal verkregen via DWK-programma 376 Gamma Groen. Hiermee heeft dit programma de eerdere toezegging van programma 314 waar gemaakt. Programma 314 is inmiddels namelijk opgegaan in 376.

In de begeleidingscommissie rond het onderzoek zaten:

- Ir. N. Bosma (LNV)
- Drs. J.G. de Zeeuw (provincie Zuid-Holland)
- Dr. J. Gadet (gemeente Amsterdam)
- Drs. S. Rijpma (Centrum voor Onderzoek en Statistiek van de gemeente Rotterdam)
- Drs. A. Linnartz (KIC Stichting Recreatie)

Zij allen worden bedankt voor hun opmerkingen en bijdragen.

Beleidsaanbevelingen

Voor vrijetijdsactiviteiten die in de openbare ruimte binnen de stad worden beoefend laat dit onderzoek zien dat de deelname aan deze activiteiten onder allochtonen vaak minstens zo hoog is als die van autochtonen in een vergelijkbare sociaal-economische situatie. Bij zes van de acht onderzochte vrijetijdsactiviteiten binnen de stad blijkt dit het geval. Het gaat om activiteiten in zowel groene als rode ruimten binnen de stad en het betreft Rotterdamse Turken, Marokkanen en Surinamers van zowel de eerste generatie (in het buitenland geboren) als de tweede generatie (in Nederland geboren en minstens één buitenlandse ouder). Bij vrijetijdsactiviteiten buiten de stad ligt de deelname van de allochtonen daarentegen lager dan die van autochtonen, zodat kan worden geconcludeerd dat 'recreatie dicht bij huis' belangrijk is voor allochtonen uit de grote stad. De beleidsaanbeveling uit een eerder onderzoek (Jókövi, 2000a) blijft daarom gehandhaafd:

In steden met grote concentraties allochtonen moet bij de voorbereiding en uitvoering van beleid voor recreatie en de openbare ruimte binnen die steden rekening worden gehouden met de behoeften en wensen van allochtonen.

Deze behoeften en wensen zijn deels anders dan die van autochtonen. Dat geldt niet enkel voor de deelname aan vrijetijdsactiviteiten, maar ook voor de inrichting en het beheer van openbare plekken voor vrijetijdsbesteding. Voor stadsparken in Rotterdam is dit reeds aangetoond (Jókövi, 2000b). Voor de allochtonen¹ geldt de volgende top vijf van maatregelen ter verbetering van de stadsparken:

- minder honden
- meer toiletten/waterkranen
- meer of betere voorzieningen voor sport en spel
- meer planten en bomen
- meer of betere barbecue- en picknickvoorzieningen.

Een ander belangrijk punt is dat allochtonen gemiddeld genomen met meer mensen samen zijn tijdens het bezoek aan stadsparken dan autochtonen. Voor Marokkaanse, Surinaamse en Turkse mensen is de gemiddelde groeps grootte 5 tot 7 mensen, maar ook groepen van 10 en meer mensen komen voor. Bij autochtonen zijn groepen van 10 of meer mensen zeldzaam, en is de gemiddelde groeps grootte slechts 3 personen (Jókövi, 2000b). Deze groeps grootte bepaalt de ruimte die men nodig heeft om bijvoorbeeld bij elkaar te zitten.

Welke inrichtingsaspecten voor andere openbare plekken in de stad van belang zijn voor de vrijetijdsbesteding van allochtonen is nog niet bekend. Daarom én omdat allochtonen meer gericht zijn op de rode én groene ruimten in de stad, dan op de gebieden daarbuiten, wordt aanbevolen:

Onderzoek welke inrichtingseisen belangrijk zijn voor de vrijetijdsbesteding van allochtonen in diverse rode én groene ruimten binnen de stad

¹ Dit is een top vijf die globaal genomen geldt voor de allochtonen. De top vijf van afzonderlijke groepen kan hiervan afwijkingen (vgl. Jókövi, 2000b).

(bijvoorbeeld speelvoorzieningen in de buurt, kinderboerderijen en de openbare ruimte in de binnenstad)

Recreatieve en natuurlijke gebieden buiten de stad zijn voor de vrijetijdsbesteding van beide generaties allochtonen minder belangrijk dan voor autochtonen. Toch zijn er in de tweede generatie allochtonen wel al meer mensen die hun vrije tijd doorbrengen in gebieden buiten de stad dan in de eerste generatie. Het gaat hier om de volgende gebieden:

- recreatiegebieden
- strand/zee/duin
- overige landschappen (bossen, meren en plassen, heidevelden / zandverstuivingen, gebieden langs rivieren buiten de stad, gebieden met weiden, akkers en dorpjes).

Dat de tweede generatie meer deelneemt in het bezoek aan deze gebieden dan de eerste generatie heeft twee oorzaken. Enerzijds vermindert voor de tweede generatie de (remmende) invloed van de etnisch-culturele achtergrond op de deelname in het bezoek aan deze gebieden. Anderzijds leeft de tweede generatie in betere sociaal-economische omstandigheden dan de eerste generatie in Nederland en ook dat bevordert de deelname in het bezoek aan de buitenstedelijke gebieden. In samenhang met de snelle stijging van het aantal volwassenen dat tot de tweede generatie behoort, zal het aantal allochtone bezoekers in recreatieve en natuurlijke gebieden buiten de stad daarom groeien. Ook bij het beleid voor recreatieve en natuurlijke gebieden buiten de stad is daarom de vraag relevant welke inrichtingseisen het vrijetijdsgedrag van allochtonen in deze gebieden stellen. In beperkte mate zijn daarover gegevens bekend voor deze gebieden (Jókövi, 2000b, Van Nederpelt, 2000). Met het oog op de toekomst wordt aanbevolen:

Volg de komende jaren de ontwikkeling van vrijetijdsbesteding van allochtonen in recreatieve en natuurlijke gebieden buiten de stad en let er daarbij in het bijzonder op of de inrichting van deze gebieden voldoende is afgestemd op het vrijetijdsgedrag van allochtonen.

Hanteer voorts bij voorkeur een flexibel inrichtingsconcept voor gebieden die (op)nieuw worden ingericht. Een flexibel inrichtingsconcept maakt het gemakkelijker om later aanpassingen door te voeren die wenselijk worden op grond van bijvoorbeeld nieuwe inzichten en/of veranderingen in de samenstelling van de bezoekersstroom.

Vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte is van belang voor integratie. Het onderzoek toont voor drie vrijetijdsactiviteiten aan dat allochtonen die hun vrije tijd buitenshuis vaak doorbrengen met autochtone Nederlanders net als deze autochtonen meer deelnemen aan deze drie activiteiten dan andere allochtonen. De activiteiten zijn: bezoek aan recreatiegebieden, aan strand /duin /zee en aan terrassen in de binnenstad. Het is niet duidelijk of de vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte hierbij leidt tot contact met autochtonen, of dat het contact met autochtonen leidt tot het vrijetijdsgedrag. Maar hoe de relatie ook exact ligt, het is duidelijk dat vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte van belang is voor integratie. Ook vanuit een sociaal-cultureel perspectief is dat goed te begrijpen. Integratie vereist namelijk een zekere mate van respect voor het gedrag van anderen en dat respect kan pas

ontstaan als men op zijn minst enige kennis heeft van het gedrag van anderen. Zonder deze kennis kan er hooguit sprake zijn van oppervlakkige tolerantie, maar dat is iets anders dan respect. Vrijtijdsbesteding in de openbare ruimte biedt daarbij een unieke gelegenheid tot het leren kennen en tot op zekere hoogte ook respecteren van het gedrag van anderen (vgl. Hajer & Halsema, 1997; Gadet, 1999). Door de ontspanning in de vrije tijd staan mensen meer open voor indrukken van buiten. Omdat de openbare ruimte voor iedereen toegankelijk is, kan men er bovendien veel verschillende anderen zien. Het meest gunstig zijn daarbij die vormen van vrijtijdsbesteding waarbij mensen enige tijd op dezelfde plek verblijven. Men verblijft dan immers langere tijd in elkaars omgeving en ziet meer van elkaars gedrag. Activiteiten zoals luieren, balsport of picknicken /barbecuen. Daarom luidt de volgende aanbeveling:

Richt plekken in de openbare ruimte zo in dat zowel allochtonen als autochtonen deze plekken aantrekkelijk vinden voor een verblijf tijdens de vrijtijdsbesteding en integratie wordt gefaciliteerd.

Samenvatting

Onderzoeksdoel

In dit rapport is onderzocht of verschillen tussen allochtonen en autochtonen in deelname aan vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte voor de tweede generatie allochtonen kleiner zijn dan voor de eerste generatie. Meer specifiek is onderzocht of:

- de etnisch-culturele invloed op vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte voor de tweede generatie allochtonen kleiner is dan voor de eerste generatie.

De deelname aan vrijetijdsbesteding wordt beïnvloed door zowel de sociaal-economische situatie waarin mensen verkeren, als door culturele factoren. De tweede generatie nu verkeert in een andere sociaal-economische situatie dan de eerste generatie. Een directe vergelijking tussen beide generaties geeft daarom geen helder beeld van de ontwikkeling van de etnisch-culturele invloeden. Daarom is in dit onderzoek de etnisch-culturele invloed onderzocht nadat de invloed van sociaal-economische kenmerken was uitgeschakeld. Daarnaast is ook gekeken naar:

- de relatieve invloed van de sociaal-economische kenmerken ten opzichte van de etnisch-culturele invloed op de deelname aan vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte,
- de invloed van contacten tussen allochtonen en autochtonen tijdens vrijetijdsbesteding buitenshuis op de deelname aan vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte.

Onderzoeksopzet

Het onderzoek is uitgevoerd onder Rotterdammers tussen de 16 en 75 jaar. De allochtonen in het onderzoek zijn mensen van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse afkomst uit geheel Rotterdam. Hierbij zijn bij zowel de eerste als de tweede generatie van elke etniciteit voor minstens 170 mensen gegevens verkregen. Voor de tweede generatie is dit een steekproef uit de betrekkelijk kleine kopgroep van mensen die nu al 16 jaar of ouder zijn. De grote meerderheid van de mensen die in Nederland tot de tweede generatie behoren is namelijk jonger. Dat verandert echter snel, en met een paar jaar zijn er dus al veel meer allochtonen van de tweede generatie die onafhankelijk van de ouders kiezen voor de vrijetijdsbesteding die zij zelf wensen.

Het volwassen worden van de tweede generatie allochtonen betekent overigens dat er ook een derde generatie opkomt. De eerste kinderen van deze derde generatie zijn al geboren. In dit onderzoek zijn zij niet meegenomen.

De autochtonen in het onderzoek zijn mensen uit de vijf deelgemeenten van Rotterdam waarin ook de meeste allochtonen wonen. De steekproef van autochtonen is daarbij zodanig gestratificeerd naar leeftijd, dat jongeren relatief oververtegenwoordigd zijn in deze steekproef. Dit is gedaan opdat er ten opzichte van de vele jonge allochtonen van vooral de tweede generatie voldoende autochtonen zijn met wie kan worden vergeleken. In totaal zijn ruim 400 autochtonen in het onderzoek betrokken.

Vrijtijdsbesteding in de openbare ruimte is in het onderzoek uiteengelegd in elf vormen van vrijetijdsbesteding. Zes van deze vormen gaan over bezoek aan 'groene' recreatievoorzieningen binnen én buiten de stad, te weten bezoek aan:

- speeltuin/-veld in de buurt
- kinderboerderij
- stadspark
- recreatiegebied
- strand/ zee / duin
- overige landschappen buiten de stad (een combinatie van bezoek aan bos, meren en plassen, heidevelden en zandverstuivingen, gebieden langs rivieren en gebieden met weide, akkers en dorpen)

De vijf andere vormen van vrijetijdsbesteding zijn activiteiten in de binnenstad. Hierbij gaat het om wel of niet minstens maandelijks:

- winkelen
- rondwandelen
- terrasbezoek
- uit eten gaan
- uitgaan

Voor de analyses binnen het onderzoek is de techniek van logistische regressie gebruikt. Voor elk van de elf vormen van vrijetijdsbesteding is met deze techniek de deelname aan de betreffende vorm verklaard op basis van enerzijds sociaal-economische kenmerken en anderzijds culturele kenmerken. De culturele kenmerken zijn daarbij de etnisch-culturele achtergrond van de respondenten (te weten autochtoon of eerste respectievelijk tweede generatie Turks / Marokkaanse of Surinaams) en de bevolkingsgroep waartoe de mensen behoren met wie men de vrije tijd buitenshuis vaak besteed.

Sociaal-economische kenmerken versus etnisch-culturele achtergrond

Bij negen van de elf vormen van vrijetijdsbesteding wordt de deelname van personen aan deze vrijetijdsactiviteiten beïnvloed door zowel de sociaal-economische kenmerken van deze personen als door hun etnisch-culturele achtergrond. Deze negen activiteiten vallen uiteen in twee groepen (tabel 0.1):

- vier activiteiten waarbij de etnisch-culturele invloed toe leidt dat er binnen minstens één allochtone groep meer mensen deelnemen aan de activiteit dan dat dit gebeurt onder autochtonen met dezelfde sociaal-economische kenmerken
- vijf activiteiten waarbij de etnisch-culturele invloed er toe leidt dat er binnen minstens één allochtone groep minder mensen deelnemen aan de activiteit dan dat dit gebeurt onder autochtonen met dezelfde sociaal-economische kenmerken.

Bij de twee resterende vormen van vrijetijdsbesteding hebben alleen de sociaal-economische kenmerken van mensen invloed op hun deelname aan deze activiteiten. De twee activiteiten zijn;

- bezoek aan kinderboerderijen
- minstens maandelijks uitgaan in de binnenstad.

Tabel 0.1: Activiteiten waarbij etnisch-culturele achtergronden de deelname significant beïnvloeden (na controle voor sociaal-economische kenmerken) en allochtone groepen¹ bij welke dit geldt.

Meer deelnemers onder allochtonen (minstens 1 allochtone groep)		Minder deelnemers onder allochtonen (minstens 1 allochtone groep)	
Activiteit	Groepen met significant <u>meer</u> deelnemers dan autochtonen	Activiteit	Groepen met significant <u>minder</u> deelnemers dan autochtonen
Speeltuin/-veld in buurt bezoeken	S1, S2, T1, T2, M1, M2	Stadsparken bezoeken	M1
Winkelen in binnenstad (maandelijks)	M1, M2	Recreatiegebied bezoeken	S1, S2, T1, T2, M1, M2
Rondwandelen in binnenstad (maandelijks)	S1, S2, T1, T2, M1, M2	Strand / zee / duin bezoeken	S1, S2, T1, T2, M1, M2
Uit eten gaan in de binnenstad (maandelijks)	M2	Overige landschappen buiten de stad bezoeken	S1, S2, T1, T2, M1, M2
		Terrasbezoek in binnenstad (maandelijks)	S1, T1, T2

¹ S=Surinaams, T=Turks, M=Marokkaans, 1= 1^e generatie, 2=2^e generatie.

De sociaal-economische kenmerken hebben bij de meeste vormen van vrijetijdsbesteding relatief meer invloed op de deelname van personen aan deze activiteiten dan de etnisch-culturele achtergrond van de personen. Toch is voor de negen activiteiten waarbij de etnisch-culturele achtergrond invloed heeft, deze invloed niet verwaarloosbaar. Tabel 0.2. illustreert dit. Deze tabel toont voor de zeven groepen een voorspelling van de gemiddelde deelname aan de diverse vrijetijdsactiviteiten, nadat eerst de invloed van de sociaal-economische kenmerken is uitgeschakeld. Een vetgedrukt getal wijst op een significant verschil tussen de betreffende allochtone groep en de autochtone groep. Deze significante verschillen zijn vaak 10% of meer.

Tabel 0.2: Voorspelling van de gemiddelde kans op deelname aan negen² vrijetijdsactiviteiten onder de conditie dat alle groepen dezelfde sociaal-economische kenmerken hebben als de autochtonen¹.

	Surinaams		Turks		Marokkaans		Autochtoon
	1 ^e	2 ^e	1 ^e	2 ^e	1 ^e	2 ^e	
Lagere deelname door allochtonen:							
Stadspark bezoeken	86	86	88	86	74	82	87
Recreatiegebied bezoeken	28	41	35	32	22	33	60
Strand / zee / duin bezoeken	57 ³	80 ³	43	49	50	67	81
Overinge landschappen buiten stad bezoeken	36	45	27	34	36	45	69
Terrasbezoek in binnenstad⁴	24	38	34	32	46	43	47
Hogere deelname door allochtonen:							
Speelveld / -tuin in buurt bezoeken	33	36	36	27	32	32	19
Winkelen in binnenstad⁴	78	85	83	70	86	86	77

Uit eten gaan in binnenstad⁴	34	35	38	39	46	51	37
Rondwandelen in binnenstad⁴	58	63	65	62	62	62	47

¹ Vetgedrukte cijfers bij allochtonen groepen wijzen op een significant verschil met autochtonen.

² Excl. de twee vrijetijdsactiviteiten waarbij de etnisch-culturele invloed niet significant is.

³ Significant verschil tussen 1^e en 2^e generatie. Significantie gebaseerd op betrouwbaarheidsintervallen rond coëfficiënten uit de logistische regressievergelijking (significantieniveau: $\alpha=0,05$).

⁴ Deelname betreft alleen de mensen die hiertoe minstens maandelijks in de binnenstad zijn.

Bij drie activiteiten in tabel 0.2 is er bijna 40% verschil tussen het percentage autochtone deelnemers en het percentage deelnemers uit (sommige) allochtone groepen. De drie activiteiten gaan alle over vrijetijdsbesteding buiten de stad:

- recreatiegebieden bezoeken
- strand / zee / duin bezoeken
- overige landschappen buiten de stad bezoeken

Deze drie activiteiten vormen meteen ook de uitzondering op de eerdere uitspraak dat de sociaal-economische kenmerken meestal meer invloed hebben op de deelname aan vrijetijdsactiviteiten dan de etnisch-culturele achtergrond. Bij deze drie activiteiten heeft de etnisch-culturele achtergrond namelijk bijna evenveel of zelfs nog meer invloed dan de sociaal-economische kenmerken.

Voor het bezoek aan strand/zee/duin en zwemplassen in recreatiegebieden vormt het vele 'bloot' dat hier te zien is mogelijk een belangrijk cultureel bezwaar. Dit bezwaar geldt in het bijzonder voor Islamitische Turken en Marokkanen. Islamitische vrouwen mogen zelf ook niet in het openbaar zwemmen, althans niet als ze daarbij kunnen worden gezien door mannen. Voor deze twee buitenstedelijke gebieden geldt daarnaast waarschijnlijk ook dat de (slechte) bereikbaarheid het bezoek afremt. Onder de mensen die over een auto kunnen beschikken, is de deelname in het bezoek aan strand/zee/duin en recreatiegebieden althans hoger².

Generatie en invloed van de etnisch-culturele achtergrond

In dit onderzoek is alleen voor het bezoek aan strand / zee / duin door Surinamers echt aangetoond dat de invloed van de etnisch-culturele achtergrond op de deelname aan deze activiteit voor de tweede generatie significant lager is dan voor de eerste generatie³. Tegelijkertijd zijn er evenwel meerdere indicaties dat ook bij diverse andere activiteiten én allochtone groepen de invloed van de etnisch-culturele achtergrond op de deelname aan vrijetijdsbesteding verandert. Het eerder gemaakte onderscheid tussen activiteiten waar meer, respectievelijk minder aan wordt deelgenomen door minstens één allochtone groep is hierbij opnieuw relevant. Voor vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte ontstaat namelijk het volgende beeld:

- De tweede generatie houdt vast aan activiteiten waar de eerste generatie meer aan deelneemt dan de autochtonen: bezoek aan speeltuin / -veld in de buurt en in de binnenstad winkelen, rondwandelen of uit eten gaan. De (stimulerende) invloed van de etnisch-culturele achtergrond blijft hier voor beide generaties even groot.

² Opmerkelijk genoeg is er bij het bezoek aan overige landschappen buiten de stad geen relatie gevonden tussen het bezoek aan deze gebieden én de vraag of men kan beschikken over een auto.

³ Hierbij is de invloed van sociaal-economische kenmerken uitgeschakeld.

- De tweede generatie neemt meer deel aan die activiteiten waar de eerste generatie doorgaans minder aan deelneemt dan de autochtonen. Dit zijn de activiteiten bezoek aan terrassen in de binnenstad, aan stadsparken, recreatiegebieden, strand / zee / duin en aan overige landschappen buiten de stad. Voor de tweede generatie vermindert de (remmende) invloed van de etnisch-culturele achtergrond op de deelname aan deze activiteiten. Wel ligt de deelname van de tweede generatie aan deze activiteiten vaak nog steeds lager dan die van de autochtonen.

Hypothese voor de toekomst

Met het oog op de geboorte, het opgroeien én volwassen worden van de derde generatie in de toekomst is de volgende hypothese geformuleerd:

- Over 20 á 25 jaar is er waarschijnlijk een verdere afname van het verschil tussen allochtonen en autochtonen in de deelname aan het bezoek aan terrassen in de binnenstad, strand / zee / duin, recreatiegebieden en overige landschappen buiten de stad.

Bij deze activiteiten is er immers nu ook al de trend dat de (remmende) invloed van de etnisch-culturele achtergrond voor de tweede generatie lager is dan voor de eerste generatie. Bij de derde generatie zal die trend waarschijnlijk verder doorzetten.

Voor de activiteiten waar allochtonen meer aan deelnemen dan autochtonen is het nog de vraag wat er in de toekomst gebeurt als de derde generatie opgroeit en volwassen wordt. Het is enerzijds moeilijk voorstelbaar dat er op het ene vlak wel een afname is van de etnisch-culturele invloed en op het andere niet. Anderzijds is er op dit moment bij deze activiteiten tussen de eerste en de tweede generatie geen verandering te zien in de (stimulerende) invloed van de etnisch-culturele achtergrond op de deelname aan deze activiteiten.

De invloed van contacten tussen allochtonen en autochtonen

Voor vier vormen van vrijetijdsbesteding is in dit onderzoek geconstateerd dat allochtonen die hun vrije tijd buitenshuis vaak met Nederlanders besteden significant meer deelnemen aan deze activiteiten. Dit bevestigt dat vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte niet alleen wordt beïnvloed door de sociaal-economische kenmerken en de etnisch-culturele achtergrond van mensen, maar ook door de culturele achtergrond van degenen met wie zij omgaan. De vier activiteiten zijn:

- recreatiegebieden bezoeken
- strand / zee / duin bezoeken
- terrassen in de binnenstad minstens maandelijks bezoeken
- minstens maandelijks uit eten gaan in de binnenstad

De eerste drie zijn activiteiten waar (sommige groepen) allochtonen minder aan deelnemen dan sociaal-economisch overeenkomstige autochtonen. Bij uit eten gaan geldt daarentegen dat sommige groepen er meer aan deelnemen dan autochtonen met dezelfde sociaal-economische kenmerken.

Voor de hogere deelname aan de activiteiten door de allochtonen die vaak omgaan met Nederlanders zijn twee verklaringen mogelijk. Enerzijds kan een eerder bestaand

contact met Nederlanders leiden tot aanpassing aan hun vrijetijdsgedrag. Anderzijds kan vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte leiden tot contacten met Nederlanders en daarbij zijn de kansen op die contacten uiteraard groter voor mensen die meer deelnemen aan vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte. Beide verklaringen kunnen elkaar ook versterken. Het is niet duidelijk hoe de relatie precies in elkaar zit. Nader onderzoek daarnaar kan het benodigde inzicht leveren.

Binnen het onderzoek is slechts een klein aantal autochtonen aangetroffen dat de vrije tijd buitenshuis vaak besteedt met allochtonen. Hierdoor kon voor de autochtonen niet worden nagegaan of veelvuldig contact met allochtonen samengaat met een verandering in de vrijetijdsbesteding.

Overeenkomsten en verschillen met eerder onderzoek

De bevindingen uit dit onderzoek bevestigen op een groot aantal punten de bevindingen uit eerdere onderzoeken die nog kampten met de onzekerheden van een veel geringer aantal respondenten. Toch zijn er ook enkele punten waarbij dit onderzoek andere uitkomsten lijkt te geven dan eerdere onderzoek. Het gaat daarbij om de deelname aan:

- stadsparkbezoek en terrasbezoek door de eerste generatie Marokkanen,
- uitgaan door de eerste generatie Marokkanen én Turken, en
- uit eten gaan door de eerste generatie Marokkanen, Turken én Surinamers.

Geïnteresseerden vinden in paragraaf 3.2 een meer uitgebreide bespreking van de overeenkomsten en verschillen met eerder onderzoek, evenals verklaringen voor de verschillen.

1 Inleiding

1.1 Onderzoeksdoel

Dit rapport bevat de resultaten van een onderzoek naar vrijetijdsbesteding door allochtonen en autochtonen in de openbare ruimte. De allochtonen in het onderzoek zijn Turkse, Marokkaanse en Surinaamse mensen uit Rotterdam. De autochtonen wonen ook in Rotterdam. Het onderzoeksdoel dat voor hen in dit rapport centraal staat luidt als volgt:

Nagaan of verschillen in deelname aan vrijetijdsbesteding tussen allochtonen en autochtonen voor de tweede generatie allochtonen wel of niet kleiner zijn dan voor de eerste generatie allochtonen.

In het verlengde van dit centrale doel wordt ook gekeken naar:

- het relatieve belang van sociaal-economische kenmerken enerzijds en etnisch-culturele invloeden anderzijds bij vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte (vgl. Schmeink & Ten Wolde, 1998),
- de eventuele invloed van regelmatig contact met autochtone Nederlanders tijdens vrijetijdsbesteding buitenshuis op vrijetijdsactiviteiten.

De beleidsrelevantie van het centrale onderzoeksdoel ligt in het belang dat het overheidsbeleid ten aanzien van recreatie en de openbare ruimte heeft bij inzicht in de vraag of verschillen tussen autochtonen en allochtonen bij vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte voor de tweede generatie wel of niet kleiner worden. In eerder onderzoek is namelijk gesignaleerd dat de eerste generatie allochtonen anders recreëert dan sociaal-economisch overeenkomstige autochtonen (Jókövi, 2000a). Er is toen geconcludeerd dat het beleid in grote steden en andere gebieden waar veel allochtonen wonen, meer aandacht moet hebben voor de openbare ruimte en voorzieningen die allochtonen veel benutten tijdens vrijetijdsbesteding. Als nu de vrijetijdsbesteding van de tweede generatie meer blijkt overeen te komen met die van de autochtonen, dan legt de toename van de tweede generatie geen verdere druk op deze behoefte aan extra aandacht. Indien echter de vrijetijdsbesteding van de tweede generatie ook duidelijk afwijkt van die van de autochtonen, dan versterkt dat het belang van extra aandacht. Een relevant punt hierbij is dat de komende jaren steeds meer mensen van de tweede generatie volwassen worden. Het totaal aantal allochtonen dat onafhankelijk van ouders voor de ene of andere vorm van vrijetijdsbesteding kan kiezen zal daardoor de komende jaren sterk stijgen (zie ook paragraaf 2.1, tabel 2.1).

Op voorhand zijn er zowel argumenten voor een afname van het verschil in vrijetijdsbesteding met de autochtonen als voor het (grotendeels) voortbestaan van dit verschil. Een argument voor afname is dat de tweede generatie tussen twee culturen zegt te leven (Varor, 1993; Jókövi, 2000a). Mensen voelen zich daarbij zowel Nederlands als Turks, respectievelijk Surinaams en Marokkaans. Daarbij zeggen ze dat ze in hun vrije tijd zowel typisch Nederlandse activiteiten doen als bezigheden die typisch passen bij de eigen etnische cultuur (Jókövi, 2000a). Voorbeelden van typisch Nederlandse activiteiten zijn uitgaan, sporten, winkelen, wandelen en strandbezoek.

Vrijtijdsbesteding die meer typisch is voor de eigen etnische cultuur is vrijtijdsbesteding die gericht is op mensen uit de eigen etnische groep, deelname aan bijeenkomsten uit de eigen etnische gemeenschap en deelname/interesse in etnische kunstuitingen of religie. Het argument tegen de veronderstelling van de afname van het verschil in recreatiegedrag met autochtonen komt voort uit het gegeven dat de meeste mensen van de tweede generatie allochtonen in de vrije tijd weinig contact met Nederlanders hebben (Jókövi, 2000a). De meesten gaan vooral om met mensen van de eigen etnische groep en soms ook met nog andere allochtonen. Dit gebeurt vaak om zeer begrijpelijke redenen, zoals een beter onderling begrip en meer herkenning van gedeelde ervaringen. Tegelijkertijd betekent het dat er in de vrije tijd weinig uitwisseling is tussen Nederlanders en allochtonen van de tweede generatie, zodat er weinig reden is tot overname van meer Nederlandse wijzen van vrijtijdsbesteding. In tegendeel, de sociale context is veeleer reden tot voortzetting van de vrijtijdsbesteding zoals deze onder invloed van de eigen etnisch-culturele achtergronden tot stand komt.

De oorspronkelijke dataverzameling voor dit onderzoek diende overigens niet alleen het centrale doel uit dit rapport, maar ook nog een ander doel, te weten:

Betrouwbare cijfers verkrijgen over vrijtijdsbesteding van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse mensen van zowel de eerste als de tweede generatie in een grote stad.

Deze cijfers over vrijtijdsbesteding zijn merendeels elders gepubliceerd en komen in dit rapport verder niet aan bod (Jókövi, 2000b in Rijkman & Roques, 2000).

1.2 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de onderzoeksopzet verantwoord. Er wordt in het bijzonder ingegaan op de zaken die voor de dataverzameling en de uitgevoerde analyses relevant zijn. De uitkomsten van de analyses komen vervolgens in hoofdstuk 3 aan bod.

2 Onderzoeksopzet

Twee fasen zijn te onderscheiden binnen het onderzoek: dataverzameling en analyse. Beide fasen worden in dit hoofdstuk verantwoord. Paragraaf 2.2 behandelt de dataverzameling, paragraaf 2.3 de analyse.

2.1 Dataverzameling

De data zijn verzameld via een enquête die ik opstelde in overleg met het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS) van de gemeente Rotterdam. Deze enquête is afgenomen onder Rotterdammers in de leeftijd tussen 16 en 75 jaar. Er is gekozen voor samenwerking met het COS bij de enquête omdat het COS ervaring heeft met zowel grootschalig bevolkingsonderzoek als met het afnemen van enquêtes onder allochtonen uit deze gemeente. Een gevolg van deze keuze is wel dat er alleen in Rotterdam data zijn verzameld. Voor de eigen opdrachtgevers, provincie Zuid-Holland, gemeente Amsterdam en het ministerie van LNV, was dit geen probleem. Een aardige bijkomstigheid is trouwens dat het COS er in slaagde de interesse te wekken van diverse andere overheden en beleidsonderzoekers op het terrein van vrijetijdsbesteding. Deze andere partijen hebben eigen vragen toegevoegd aan de enquête, die daarmee een breed spectrum van het vrijetijdsveld afdekte, namelijk naast recreatie ook sport en cultuur (Rijpma en Roques, 2000).

Relevante overlegpunten met het COS waren:

- de te onderscheiden allochtone groepen
- de trekking van de steekproeven voor allochtone en autochtone mensen
- de enquêtevragen

Keuze van de allochtone groepen

Er is gekozen voor de benadering van zes afzonderlijke allochtone groepen, te weten eerste generatie Surinamers, Turken en Marokkanen en tweede generatie Surinamers, Turken en Marokkanen. Voor het Nederlandse minderhedenbeleid vormen Surinamers, Turken en Marokkanen de meest omvangrijke bevolkingsgroepen. De eerste generatie zijn de mensen die zelf in het buitenland geboren zijn en minstens één buitenlandse ouder hebben. De tweede generatie omvat de mensen die in Nederland geboren zijn en minstens één buitenlandse ouder hebben⁴.

Door het onderscheid tussen de twee generaties kan het onderzoek voor elke etnische groep afzonderlijke data leveren over elk van de beide generaties. Dit is bijzonder, want vooral voor de tweede generatie is er nog niet eerder in Nederland op deze schaal kwantitatief onderzoek gedaan naar het recreatiegedrag in groene

⁴ Het geboorteland van de ouders bepaalt voor de 2^e generatie de indeling naar etniciteit. Indien de ouders uit twee verschillende landen komen, is het geboorteland van de moeder doorslaggevend voor de indeling. Er is een uitzondering: als de moeder in Nederland of een andere rijk land is geboren is het (niet-rijke) geboorteland van de vader doorslaggevend.

openbare ruimten of de binnenstad. Een belangrijke oorzaak daarvan is de leeftijdsopbouw van de tweede generatie Turken, Marokkanen en ook wel Surinamers. Want hoewel de tweede generatie voor elk van de drie etniciteiten meer dan 100.000 mensen telt, is slechts een deel van de tweede generatie al 16 jaar of ouder (tabel 2.1). Over een jaar of tien zullen er uiteraard wel al veel meer mensen uit de tweede generatie 16 jaar of ouder zijn. Dat betekent dat er dan dus ook veel meer mensen van de tweede generatie zijn die zelfstandig, onafhankelijk van de ouders, kiezen voor het recreatiegedrag dat hen past. Het onderzoek geeft voor deze groep een vroegtijdig zicht op het recreatiegedrag dat te verwachten valt.

Tabel 2.1: tweede generatie Surinaamse, Turkse en Marokkaanse mensen in Nederland naar leeftijdsklasse, per 1 januari 2000

	Surinaams		Turks		Marokkaans	
	Aantal	%	Aantal	%	aantal	%
0-15 jaar	74.975	63	96.430	74	86.040	78
16 jaar en ouder	44.290	37	34.705	26	23.625	22
Totaal	119.265	100	131.135	100	109.665	100

Bron: CBS, Statline

Enquêtevragen

In de enquête zijn vragen gesteld over uiteenlopende onderwerpen. Voor de analyses in het voorliggende rapport zijn vooral de vragen over sociaal-economische aspecten relevant (paragraaf 2.3), evenals vragen over het bezoek aan:

- een speelveld of speeltuin in de buurt
- een kinderboerderij
- een stadspark
- een recreatiegebied
- het strand/de zee/ de duinen
- overige landschappen buiten de stad

en over het aantal keren dat iemand het afgelopen jaar in de binnenstad van Rotterdam:

- winkelde
- rondwandelde
- een terras bezocht
- uit eten ging
- uit ging

Daarnaast zijn vragen gesteld over een groot aantal andere onderwerpen. De uitkomsten daarvan zijn elders gepresenteerd (E.M. Jókövi, 2000b).

Steekproeven: trekking en respons

Er zijn zeven afzonderlijke steekproeven getrokken, een voor elk van de zes allochtone groepen en dan nog een met autochtonen. Voor elk van de allochtone groepen is de steekproef aselekt getrokken uit alle bewoners van Rotterdam die tot de beoogde doelgroep behoren en tussen de 16 en 75 jaar zijn.

Voor de autochtonen is de steekproeftrekking iets complexer. Twee zaken zijn hierbij van belang. Allereerst is de steekproef voor autochtonen gestratificeerd naar

leeftijd. Hierbij zijn extra veel jonge autochtonen in de steekproef opgenomen. De reden hiervan is dat het onderzoek vergelijkingen beoogt te maken tussen, onder andere, de tweede generatie allochtonen en de autochtonen. Voor deze vergelijkingen is het belangrijk dat het aantal autochtonen met wie wordt vergeleken voldoende groot is, liefst ongeveer even groot als het aantal allochtonen in een groep. Omdat nu de tweede generatie allochtonen grotendeels bestaat uit jongeren tot pakweg 30 jaar (vergelijk paragraaf 2.3) en omdat leeftijd van belang is voor vrijetijdsbesteding (vgl. o.a. De Vries & De Bruin, 1998) is het nodig te zorgen dat er extra veel jonge autochtonen in het onderzoek worden betrokken. Daarnaast moeten er binnen het onderzoek uiteraard ook voldoende autochtonen in de juiste leeftijden aanwezig zijn voor de vergelijking met de eerste generatie allochtonen. Ook daar is op gelet bij de stratificering van de steekproef voor autochtonen.

Ten tweede is de steekproef uit autochtonen beperkt tot een steekproef uit alle autochtone bewoners tussen de 15 en 75 jaar in vijf deelgemeenten binnen Rotterdam. Het gaat om de vijf deelgemeenten waar het merendeel van de allochtonen woont. De reden voor deze keuze is dat de ruimtelijke setting de vrijetijdsbesteding beïnvloedt. Door te kiezen voor autochtonen van wie de woonlocatie in sterke mate overeenkomt met de woonlocatie van allochtonen wordt deze invloed van de ruimtelijke setting op voorhand zo veel mogelijk voorkomen. Hierbij is de keuze voor autochtonen uit vijf deelgemeenten vooral een praktische oplossing. In het meest ideale geval is de woonlocatie van de autochtonen namelijk net als leeftijd zo volledig mogelijk afgestemd op die van de allochtonen. De combinatie met de stratificatie naar leeftijd zou de steekproeftrekking echter sterk hebben gecompliceerd.

De omvang van de diverse steekproeven en de behaalde respons is vermeld in tabel 2.2. De omvang van de steekproeven is afgestemd op de doelstelling van 170 ingevulde enquêtes per allochtone groep, en 400 ingevulde enquêtes voor de autochtone groep. Dit met het oog op de betrouwbaarheidsmarges rond de onderzoeksresultaten én de enquêtetekosten. Een nog groter aantal respondenten per groep zou meer zekerheid hebben gegeven over de uitkomsten (smallere betrouwbaarheidsmarges), maar zou ook tot hogere onderzoekskosten hebben geleid. Omdat lang niet elke benaderde persoon ook werkelijk reageert zijn in eerste instantie meer mensen benaderd. De beoogde respons is uiteindelijk in elke groep behaald; in de meeste groepen zijn zelfs nog veel meer enquêtes teruggekregen.

Voor de Turkse en Marokkaanse groepen is deze respons overigens voor een belangrijk deel te danken aan de wijze waarop het COS de enquête afnam. Net als iedereen hebben de Turkse en Marokkaanse mensen de enquêtes in eerste instantie via de post ontvangen. Turkse en Marokkaanse mensen die niet reageerden zijn vervolgens thuis benaderd door enquêteurs die de taal spreken uit het land van herkomst en desgewenst konden assisteren bij het invullen van de enquête.

Tabel 2.2: Het aantal uitgezette en ingevulde enquêtes en de respons

Groep	Uitgezette enquêtes	Ingevulde enquêtes	Respons %
Surinaams, 1 ^e generatie	500	203	41
Surinaams, 2 ^e generatie	500	198	40
Turks, 1 ^e generatie	440	234	53
Turks, 2 ^e generatie	440	277	63
Marokkaans, 1 ^e generatie	440	171	39
Marokkaans, 2 ^e generatie	440	193	44
Autochtoon	887	457	52

2.2 Analyse

Analysetechniek

Het centrale doel van de analyses in dit rapport is:

Nagaan of verschillen in deelname aan vrijetijdsbesteding tussen allochtonen en autochtonen voor de tweede generatie allochtonen wel of niet kleiner zijn dan voor de eerste generatie allochtonen.

Daarbij is het relevant dat vrijetijdsgedrag wordt beïnvloed door zowel de sociaal-economische situatie waarin iemand verkeert als door de culturele context waarin deze persoon verkeert. Voor het analysedoel nu is vooral de invloed van de culturele context relevant, en in het bijzonder de invloed van de etnisch-culturele context. Het analysedoel kan daarbij worden vertaald in de vraag:

Is de invloed van de etnisch-culturele context voor de tweede generatie allochtonen wel of niet minder sterk dan voor de eerste generatie?

Deze invloed van de etnisch-culturele context kan evenwel niet worden bepaald zonder dat er ook rekening wordt gehouden met de invloed van de sociaal-economische situatie waarin mensen verkeren. Deze is namelijk niet hetzelfde voor de beide generaties allochtonen, en ook de autochtonen verkeren gemiddeld genomen in een andere sociaal-economische situatie (vgl. paragraaf 2.3). Er is daarom gezocht naar een analysetechniek die rekening kan houden met zowel met de sociaal-economische situatie waarin iemand verkeert als met de mogelijke invloed van diens etnisch-culturele achtergrond. Hierbij is gekozen voor de techniek van logistische regressie. Net als bij de meer bekende lineaire regressie wordt bij een logistische regressie de score op een afhankelijke variabele verklaard op basis van de scores op 1 of meer onafhankelijke variabelen. Maar, anders dan bij de lineaire regressie kan de afhankelijke variabele in een logistische regressie slechts twee waarden innemen, te weten '0' en '1', waarbij '0' bijvoorbeeld aangeeft dat iemand iets niet doet en '1' dat iemand iets wel doet (SPSS, 1999).

Analyseschema

Rond elf verschillende afhankelijke variabelen zijn in dit onderzoek met de logistische regressietechniek analyses uitgevoerd. De elf afhankelijke variabelen betreffen de deelname aan elf verschillende vormen van vrijetijdsbesteding buitenshuis (tabel 2.3). Bij de analyses is het volgende grondpatroon gehanteerd:

1. Nagaan of een logistische regressievergelijking kan worden opgesteld die het recreatiegedrag verklaart op basis van sociaal-economische kenmerken (tabel 2.3).

Hierbij is steeds gestreefd naar een vergelijking die het gedrag van de respondenten zo goed mogelijk voorspelt én waarin de relaties tussen het gedrag en de afzonderlijke variabelen logisch-begrijpelijk zijn, dat wil zeggen overeenkomen met relaties die in andere onderzoeken zijn waargenomen.

2. Nagaan of de verklaring op basis van alleen sociaal-economische kenmerken nog significant kan worden verbeterd door toevoeging van variabelen die een indicator zijn voor etnisch-culturele invloeden (tabel 2.3).
3. Opname van indicatorvariabelen voor de etnisch-culturele invloeden in de logistische regressievergelijking. Dit gebeurt uiteraard alleen als uit stap 2 blijkt dat deze variabelen de eerdere logistische regressievergelijking nog significant kunnen verbeteren. Bij de opname van de indicatorvariabelen wordt vervolgens weer gestreefd naar een vergelijking die het gedrag van de respondenten zo goed mogelijk voorspelt én waarin de relaties tussen het gedrag en de afzonderlijke variabelen logisch-begrijpelijk zijn, dat wil zeggen overeenkomen met relaties die in andere onderzoeken zijn waargenomen.
4. Interpretatie

Tabel 2.3: Afhankelijke en potentiële onafhankelijke variabelen in de analyses

Afhankelijke variabelen	Potentiële onafhankelijke variabelen	
	Sociaal-economisch	Etnisch-cultureel
- Wel/niet deelnemen in bezoek aan:	- Leeftijdsklasse	- Groepsindeling
- Speeltuin/-veld in buurt	- Opleidingsniveau	- Contact met Nederlanders tijdens vrijetijdsbesteding (voor allochtonen)
- Kinderboerderij	- Geslacht	
- Stadspark	- Auto tot beschikking	
- Recreatiegebied	- Belangrijkste dagelijkse bezigheid	
- Strand / duin / zee	- Kind van maximaal 12 jaar in huishouden	
- Overige landschappen buiten de stad	- Kind van maximaal 6 jaar in huishouden	
- Wel/niet minstens maandelijks in de binnenstad van Rotterdam	- Inkomensklasse voor het huishouden	
- Winkelen		
- Terrasje bezoeken		
- Uit eten gaan		
- Rondwandelen		
- Uitgaan		

Deze stapsgewijze aanpak is gekozen omdat er geen zuivere maat is voor de etnisch-culturele context van de vrijetijdsbesteding. Er zijn alleen onzuivere maten, zoals het groepskenmerk dat aangeeft tot welke groep een respondent hoort: eerste of tweede generatie Surinaams, Turks respectievelijk Marokkaans en autochtoon. Deze indeling is een onzuivere maat omdat de groepen niet enkel verschillen qua etnisch-culturele achtergrond, maar ook qua sociaal-economische samenstelling en dat kan de vrijetijdsbesteding ook beïnvloeden. Door de gekozen aanpak nu wordt eerst de statistische relatie berekend tussen de sociaal-economische kenmerken en de vrijetijdsbesteding. Pas daarna wordt nagegaan of deze statistische relatie nog significant kan worden verbeterd door het groepskenmerk. Bij deze tweede stap zijn de sociaal-economische verschillen tussen groepen niet meer van belang. Immers

voor zover de sociaal-economische kenmerken invloed hebben op het vrijetijdsgedrag is die invloed al verwerkt in de logistische regressievergelijking op basis van alleen sociaal-economische kenmerken. Indien desondanks in de tweede stap blijkt dat het groepskenmerk de logistische regressievergelijking nog kan verbeteren, wijst dit daarom op invloed van de etnisch-culturele achtergrond. In de derde stap wordt vervolgens nagegaan hoeveel invloed de etnisch-culturele achtergrond in combinatie met de sociaal-economische kenmerken heeft. In de vierde stap worden de bevindingen geïnterpreteerd.

Ondanks deze getrapte benadering is niet geheel te voorkomen de sociaal-economische en de etnisch-culturele invloeden tijdens de verschillende analysestappen soms worden overschat of onderschat. De oorzaken daarvan en de wijze waarop hier mee wordt omgegaan in het onderzoek wordt toegelicht in de volgende subparagraaf.

Tijdens de analyses is steeds een streng significantieniveau van $\alpha=0,01$ aangehouden. Bij dit significantieniveau is er 99% zekerheid dat de waargenomen statistische relaties ook zou worden waargenomen indien niet deze aselecte steekproef van respondenten zou zijn onderzocht maar een andere of zelfs de hele populatie. In de context van de analyses geldt dat niet exact zo. Het strenge significantieniveau is namelijk gekozen omdat de verdeling van de residuen van de logistische regressies niet geheel voldoen aan de daarvoor geldende randvoorwaarde. Het strengere significantieniveau compenseert daarvoor (vgl. Horton, 1978).

Sociaal-economische versus etnisch-culturele invloeden

De getrapte aanpak van de analyses impliceert dat de invloed van sociaal-economische kenmerken in de eerste stap op een conservatieve wijze wordt ingeschat. Er wordt namelijk aangenomen dat de statistische relatie die er volgens de logistische regressie bestaat tussen de sociaal-economische kenmerken en het vrijetijdsgedrag de invloed van deze kenmerken voor 100% zuiver weergeeft. In werkelijkheid hoeft dat niet het geval te zijn. De statistische relatie tussen vrijetijdsgedrag en sociaal-economische kenmerken kan soms ook al (een deel van) de invloed van de etnisch-culturele context meten. Dit gebeurt vooral als sociaal-economische kenmerken en verschillen in etnisch-culturele context al dan niet toevallig samenvallen.

Neem bijvoorbeeld een simpele situatie met 2 groepen, een autochtone groep met mensen die allemaal ouder zijn dan 35 jaar en die allemaal wel eens naar een natuurgebied gaan en een allochtone groep met mensen die jonger zijn dan 35 jaar die nooit naar een natuurgebied gaan. Een logistische regressie voor het bezoek aan natuurgebieden op basis van leeftijd levert in deze situatie als resultaat dat 35-plussers veel kans hebben een natuurgebied te bezoeken en jongeren geen kans. Als vervolgens wordt gekeken of het nog uitmaakt of iemand autochtoon is of allochtoon dan zal het resultaat zijn dat dit niet uitmaakt, want de statistische relatie tussen het bezoek aan natuurgebieden en leeftijd geeft al een 100% sluitende verklaring. Of die relatie ook echt juist is, is evenwel de vraag. Het verschil tussen allochtoon en autochtoon valt hier immers samen met het verschil tussen ouder dan 35 jaar of jonger en het is in dit voorbeeld evengoed mogelijk dat niet de leeftijd

maar de etniciteit het bezoek aan natuurgebieden bepaalt, of zelfs een combinatie van leeftijd en etniciteit.

De situatie van het voorbeeld is uiteraard simpel. Voor de groepen in het eigen onderzoek ligt de situatie niet zo zwart-wit, maar er zijn wel verschillen in de sociaal-economische samenstelling van de diverse groepen. Daardoor is het mogelijk dat de statistische relatie tussen de sociaal-economische kenmerken en vrijetijdsgedrag soms ook al een deel van de etnisch-culturele invloed meeneemt. Bij de groepen voor de eerste generatie allochtonen zijn bijvoorbeeld opvallend veel mensen met een laag opleidingsniveau, zodat een eventuele statistische relatie tussen een laag opleidingsniveau en specifiek vrijetijdsgedrag mogelijk ook al een etnisch-cultureel effect wegneemt. Het getrapte analyseschema houdt daar geen rekening mee. In de eerste analysesstap wordt dus gedaan alsof de waargenomen statistische relatie tussen het vrijetijdsgedrag en de sociaal-economische kenmerken zuiver is en niet verstoord door eventuele etnisch-culturele invloeden die toevallig samenvallen met sociaal-economische kenmerken. Als vervolgens in de tweede analysestap wordt nagegaan of er ondanks de correctie op sociaal-economische kenmerken nog een etnisch-culturele invloed aantoonbaar is in het vrijetijdsgedrag, is het dus mogelijk dat die etnisch-culturele invloed wordt onderschat en die van de sociaal-economische kenmerken overschat.

In de derde analysestap worden vervolgens de indicatorvariabelen toegevoegd aan de logistische regressievergelijking op basis van alleen sociaal-economische kenmerken. In deze stap wordt voor alle afzonderlijke variabelen de statistische relatie met het vrijetijdsgedrag opnieuw berekend. Eventuele relaties tussen de etnisch-culturele indicatorvariabelen en sociaal-economische kenmerken kunnen hierbij tot gevolg hebben dat in de nieuwe logistische regressievergelijking de invloed van de sociaal-economische kenmerken wat wordt afgezwakt en de etnisch-culturele invloed iets wordt versterkt. Voor zover dit komt doordat de sociaal-economische kenmerken oorspronkelijk niet geheel zuiver waren en ook al enigszins de etnisch-culturele invloed meenamen, is dit uiteraard geen probleem maar een wenselijke ontwikkeling. Het is echter ook mogelijk dat de etnisch-culturele indicatorvariabele in deze derde stap ten onrechte een deel van de sociaal-economische invloed overnemen. Het is niet helemaal zeker wat er exact gebeurt indien er in deze derde stap een verschuiving is tussen de invloed van de sociaal-economische kenmerken en de etnisch-culturele indicatorvariabele. Net zoals dit bij de eerste stap gebeurde zal bij de interpretatie van de resulterende logistische regressievergelijking in eerste instantie worden verondersteld dat de waargenomen relaties in de deze vergelijking 100% zuiver zijn. Wel wordt vervolgens nog gekeken naar de aannemelijkheid van de waargenomen relaties. Hierbij gaat het in het bijzonder om de vraag of er op grond van eerder onderzoek reden is om te twijfelen aan de waargenomen relaties tussen het vrijetijdsgedrag aan de ene kant en de sociaal-economische kenmerken en de etnisch-culturele invloeden aan de andere kant.

Indien er reden is voor twijfel wordt nagegaan welk beeld er ontstaat als gebruik wordt gemaakt van een logistische regressie die niet voor alle respondenten samen is uitgevoerd, maar voor alleen de autochtonen. Met de rekenkundige verbanden die voor de autochtonen alleen gelden, kan vervolgens voor de allochtone groepen een voorspelling worden opgesteld, waarbij wordt gedaan alsof zij autochtone groepen zijn. Een vergelijking tussen de resultaten van deze voorspelling en het werkelijk

waargenomen gedrag van de allochtonen, maakt dan duidelijk of de betwijfelde resultaten wel of niet het gevolg zijn van een wisselwerking tussen sociaal-economische en etnisch-culturele invloeden bij de oorspronkelijke logistische regressievergelijking die voor alle respondenten samen was opgesteld.

Sociaal-economische kenmerken in het onderzoek

Bij de start van de analyses is uiteraard nagedacht over de vraag welke sociaal-economische kenmerken zouden worden meegenomen in de logistische regressieprocedure. De enquête leverde data over verschillende kenmerken:

- a. Geslacht
- b. Leeftijd in jaren of leeftijdsklasse (in klassen van 5 jaar)
- c. Opleidingsniveau
(zes niveaus: geen of lagere school, lager of voorbereidend beroepsonderwijs, Middelbaar algemeen voortgezet onderwijs, MBO, hoger algemeen en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs)
- d. Belangrijkste dagelijkse bezigheid
(vier categorieën: werk, huishouden. School, uitkering / AOW / pensioen)
- e. Aantal uren vrije tijd in de week
- f. 'Verplicht' gezelschap voor vrijetijdsbesteding
(drie klassen gebaseerd op de mensen met wie een persoon rekening moet houden als gevolg van zijn positie binnen het huishouden waarin hij leeft en de samenstelling van dit huishouden: met partner én kinderen, met partner óf kinderen, met niemand)
- g. Aantal personen in het huishouden
- h. Kind van maximaal 6 jaar in huishouden (= wel / niet aanwezig)
- i. Kind van maximaal 12 jaar in huishouden (= wel / niet aanwezig)
- j. Inkomensklasse voor het huishouden
(7 klassen voor het inkomen per maand: minder dan 1500 gulden, tussen 1500 en 2150 gulden, tussen 2150 en 3000 gulden, tussen 3000 en 3600 gulden, tussen 3600 en 5200 gulden, tussen 5200 en 7500 gulden, 7500 gulden of meer)
- k. Auto (=wel / niet tot beschikking).

Voor elk van de kenmerken geldt dat ze de vrijetijdsbesteding kunnen beïnvloeden (zie ook Jókövi 2000a; De Vries & De Bruin, 1998). Toch zijn niet al deze kenmerken meegenomen in de logistische regressie analyses. Drie kenmerken zijn buiten de analyses gelaten:

- aantal uren vrije tijd
- aantal personen in het huishouden
- verplicht gezelschap voor vrijetijdsbesteding

Het kenmerk 'aantal uren vrije tijd' is niet opgenomen omdat het geen goede indruk blijkt te geven van de hoeveelheid vrije tijd waar iemand over kan beschikken. Als het aantal uren vrije tijd wordt opgeteld bij het aantal uren dat aan alle andere bezigheden wordt besteed (bijvoorbeeld werk of school), resulteert namelijk regelmatig een aantal uren dat sterk afwijkt van het aantal uren dat in totaal beschikbaar. Binnen de

analyses is daarom het kenmerk 'dagelijkse bezigheid' gebruikt als indicator voor de hoeveelheid vrije tijd waarover iemand kan beschikken. Het kenmerk dagelijkse bezigheid geeft daar een globale indicatie voor. Hierbij is uitgegaan van de aanname dat werkenden de minste vrije tijd hebben, mensen die het huishouden of een studie doen meer en mensen met een uitkering/ AOW/ pensioen het meest. Het kenmerk 'dagelijkse bezigheid' heeft overigens één nadeel, namelijk dat het deels ook als indicator voor leeftijd kan fungeren. Vooral de mensen in de categorie uitkering /AOW / pensioen zijn vaak ouder. Tijdens de analyses is hier op gelet. Daarbij is het kenmerk alsnog geschrapt indien de statistische relatie tussen dit kenmerk en een specifieke vrijetijdsactiviteit niet overeenkwam met de interpretatie van het kenmerk over de hoeveelheid vrije tijd⁵.

De kenmerken 'aantal personen in het huishouden' en 'verplicht gezelschap voor de vrije tijd' zijn om een geheel andere reden niet meegenomen in de analyses. De score van respondenten op deze twee kenmerken blijkt namelijk aantoonbaar samen te hangen met de groep waartoe de respondenten behoren. Nu zou dat op zich nog geen reden hoeven te zijn om deze twee kenmerken af te wijzen, want ook bijvoorbeeld leeftijd en opleidingsniveau verschillen sterk tussen de groepen (zie Aanhangsel A). Dergelijke verschillen tussen groepen bij kenmerken wijzen er evenwel op dat er een reële kans is dat de betreffende kenmerken in de analyses gaan fungeren als etnisch-culturele indicatorvariabele. Voor zover mogelijk is het beter om dat op voorhand te voorkomen. Het besluit nu om sommige kenmerken wel te schrappen en andere niet, is gebaseerd op de overweging dat de geschrapte kenmerken weliswaar een sociaal-economisch gegeven zijn, maar dat de score van personen op dit gegeven tegelijk ook wordt bepaald door de etnisch-culturele achtergrond. Zo is het aantal personen in het huishouden afhankelijk van het aantal kinderen dat iemand heeft. Voorts hebben vooral allochtonen van de eerste generatie veel kinderen omdat dit binnen de cultuur van het land van herkomst gebruikelijk is. Voor de tweede generatie geldt dit laatste veel minder⁶, maar doordat veel van de (jonge) respondenten van de tweede generatie nog thuis wonen, leeft ook de tweede generatie in het onderzoek vaak nog in grote huishoudens. Voor het kenmerk 'verplicht gezelschap in de vrijetijd' geldt iets soortgelijks. Dit kenmerk hangt namelijk nauw samen met de samenstelling van het huishouden. In de Surinaamse cultuur is het geaccepteerd als een alleenstaande vrouw kinderen krijgt. Alleenstaande Surinaamse moeders komen daardoor veel voor, meer dan bij autochtonen en trouwens ook meer dan bij Turkse en Marokkaanse mensen. Bij Turken en Marokkanen is namelijk de combinatie van een ouderpaar met kinderen het meest gebruikelijk. Temeer daar scheidingen in deze groepen ongebruikelijk zijn, komen andere huishoudensvormen amper voor bij hen. De samenstelling van de huishoudens wordt dus sterk beïnvloed door etnisch-culturele factoren en dat maakt dat ook het kenmerk 'verplicht gezelschap voor vrijetijdsbesteding' door de etnisch-culturele achtergrond wordt beïnvloed.

⁵ Zo blijken mensen met een uitkering / pensioen / aow minder deel te nemen aan het bezoek aan strand / zee / duin. Dat moet echter wel komen doordat deze mensen ouder zijn en ouderen in het algemeen minder deelnemen aan strandbezoek.

⁶ Voor de 2e generatie in Nederland daalt het kindertal.

Door het schrappen van de kenmerken 'aantal personen in het huishouden' én 'verplicht gezelschap voor de vrijetijdsbesteding' resteren er in de analyses nog slechts twee kenmerken die iets kunnen aangeven over de invloed van iemands huiselijke situatie op de vrijetijdsbesteding. Dit zijn de kenmerken over de aanwezigheid van een kind van maximaal 6 of 12 jaar in het huishouden. Strikt genomen wordt ook de score op deze twee kenmerken beïnvloed door de etnisch-culturele achtergrond. Immers in een groot huishouden met veel kinderen is er ook een grote kans op de aanwezigheid van jonge kinderen. Toch zijn deze twee kenmerken gehandhaafd. De reden hiervan is enerzijds dat het verband met de score op deze twee kenmerken voor de diverse groepen toch net wat minder sterk is en anderzijds dat het enige alternatief zou zijn dat er in de analyses helemaal wordt voorbijgegaan aan de huiselijke situatie waarin iemand leeft. Dit laatste nu is ook onwenselijk, omdat dat weer een grotere kans geeft op onderschatting van de statistische relatie tussen vrijetijdsbesteding en sociaal-economische kenmerken.

2.3 Sociaal-economische samenstelling van de respondentgroepen

Tabel 2.4 geeft een beeld van de sociaal-economische samenstelling van de diverse etnisch-culturele groepen in dit onderzoek. De tabel wordt hier gegeven omdat het een achtergrond geeft bij de analyseresultaten in hoofdstuk 3. Hij laat zien dat in alle groepen vrijwel alle antwoordklassen van de diverse kenmerken voorkomen. Alleen bij leeftijd is dit opvallend anders, maar dat is inherent aan het doel van dit onderzoek. De tweede generatie allochtonen is nu eenmaal een jonge generatie. Dit geldt het meest voor de Turken en Marokkanen, maar ook voor Surinamers is het waar.

Enkele items die voor de allochtone groepen opvallen in de tabel zijn:

- het lage opleidingsniveau van vooral de eerste generatie Turken en Marokkanen (ongeveer de helft heeft geen opleiding of alleen lagere school),
- het hoge percentage mensen met een uitkering/vut / aow /pensioen onder allochtonen van de eerste generatie (29% of meer per groep),
- het hoge percentage allochtonen dat in een huishouden woont waar ook een kind van maximaal 12 jaar woont (35% of meer per groep). Dit geldt voor beide generaties en alle drie de ethniciteiten,
- het in vergelijking met de eerste generatie lagere percentage allochtonen van de tweede generatie dat kan beschikken over een auto. Dit hangt uiteraard samen met de jongere leeftijd van de tweede generatie.
- het hoge percentage mensen van de tweede generatie dat een opleiding volgt. Opnieuw hangt dit samen met de leeftijdssamenstelling van deze groepen.

Het is weinig zinvol om hier verder in te gaan op de score van de autochtonen op de diverse kenmerken. De autochtonen in dit onderzoek zijn immers een speciaal samengestelde groep is die niet refereert aan een specifiek herkenbare groep autochtonen in de samenleving. Ten behoeve van het onderzoeksdoel zijn er immers extra veel jonge autochtonen in het onderzoek betrokken. Daarnaast zijn er alleen

autochtonen in het onderzoek betrokken die wonen in de vijf Rotterdamse deelgemeenten waar ook de meeste allochtonen wonen.

Tabel 2.4 Score van respondenten op sociaal-economische kenmerken, per etnisch-culturele groep (percentages)

Generatie	Surinamers		Turken		Marokkanen		Autochtonen
	1 ^e	2 ^e	1 ^e	2 ^e	1 ^e	2 ^e	
Geslacht							
Man	55	64	50	56	47	61	53
Vrouw	45	36	50	44	53	39	47
Leeftijdsklasse							
16-20 jaar	5	49	8	72	12	79	25
21-25 jaar	11	26	13	19	6	15	18
26-30 jaar	10	13	18	8	18	5	11
31-35 jaar	15	7	19	1	15	-	13
36-45 jaar	29	4	19	-	22	1	16
46-66 jaar	25	2	22	-	27	-	16
66-75 jaar	6	1	1	-	1	-	2
Opleidingsniveau							
Geen / lagere school	19	3	51	5	49	10	9
LBO / VBO	18	17	16	21	8	15	18
MBO	25	18	11	18	15	16	12
HAVO							
MBO	23	31	12	36	14	34	18
HAVO / VWO	8	19	5	15	7	18	15
HBO / WO	7	12	5	6	7	8	27
Dagelijkse bezigheid							
Werk	56	40	41	28	32	20	59
Opleiding	8	46	8	61	12	77	26
Huishouden	8	3	20	6	18	1	4
Vut/aow/pensioen/ uitkering	29	11	31	6	38	3	10
Inkomen in huishouden per maand							
< f 1.500,-	16	12	4	6	10	19	10
Tussen f 1.500,- en f 2.150,-	24	23	38	14	50	26	14
Tussen f 2.150,- en f 3.000,-	23	19	29	27	21	24	21
Tussen f 3.000,- en f 3.600,-	11	13	14	26	9	16	13
Tussen f 3.600 en f 5.200,-	17	20	11	18	8	10	24
Tussen f 5.200,- en f 7.500,-	10	10	4	6	1	4	14
f 7.500,- en meer	-	3	1	3	1	1	4
Er is een kind van max. 6 jaar in het huishouden	20	20	40	25	41	20	11
Er is een kind van max. 12 jaar in het huishouden	37	37	61	41	64	46	18
Respondent kan over een auto beschikken	54	44	62	46	50	30	56

3 Sociaal-economische en etnisch-culturele invloeden

Dit hoofdstuk bespreekt de resultaten van de logistische regressie-analyses waarin is nagegaan welke statistische relatie er is tussen de deelname van allochtonen en autochtonen aan elf vormen van vrijetijdsgedrag in de openbare ruimte enerzijds (tabel 3.1) en sociaal-economische kenmerken en etnisch-culturele indicatorvariabelen anderzijds. Paragraaf 3.1 begint met een overzicht op hoofdlijnen van de resultaten van de eerste drie analysestappen (zie ook hoofdstuk 2). Er wordt in het bijzonder ingegaan op de mate waarin sociaal-economische kenmerken alleen het vrijetijdsgedrag kunnen verklaren (stap 1) en op de mate waarin dit gebeurt door toevoeging van de etnisch-culturele indicatorvariabele groep (stap 3). Paragraaf 3.2 vervolgens zoomt in op de relaties die tijdens analysestap 3 worden waargenomen tussen het vrijetijdsgedrag, de sociaal-economische kenmerken en het etnisch-culturele kenmerk groep. De vraag of de tweede generatie nu wel of niet meer overeenkomt met de autochtonen dan de eerste generatie komt daarna in paragraaf 3.3 aan de orde. Daarbij wordt vanuit verschillende invalshoeken naar de vraag gekeken. Paragraaf 3.4 tenslotte vat de conclusies uit dit hoofdstuk samen.

Tabel 3.1: Per groep het percentage mensen dat deelneemt in elf vormen van vrijetijdsbesteding

Vrijetijdsbesteding	Surinaams		Turks		Marokkaans		Autochtoon
	1 ^e	2 ^e	1 ^e	2 ^e	1 ^e	2 ^e	
Bezoek aan:	(n=164)	(n=175)	(n=201)	(n=214)	(n=144)	(n=171)	(n=430)
Speeltuin / - veld	37	44	50	39	47	47	18
Kinderboerderij	29	18	30	15	31	18	23
Stadspark	84	85	85	85	70	81	87
Recreatiegebied	27	39	33	30	20	30	58
Strand / duin / zee	51	81	34	47	38	63	81
Ov. Landschappen	32	43	22	32	30	42	69
Buiten de stad							
Maandelijks of vaker in de binnenstad van Rotterdam:	(n=200)	(n=197)	(n=229)	(n=273)	(n=166)	(n=192)	(n=455)
Winkelen	70	87	73	77	75	89	78
Rondwandelen	54	69	62	70	59	69	47
Terrasje bezoeken	18	41	20	32	30	45	47
Uit eten gaan	23	35	22	38	27	50	37
Uitgaan	40	56	30	37	34	55	46

3.1 Kort: Sociaal-economische en etnisch-culturele invloeden

Resultaten

Zoals in hoofdstuk 2 is uitgelegd is voor elf vormen van vrijetijdsgedrag nagegaan:

1. in hoeverre sociaal-economische kenmerken alleen de deelname aan deze vormen statistisch kan verklaren

2. of toevoeging van de etnisch-culturele indicatorvariabele groep de resultaten uit de eerste stap nog significant kan verberen
3. in hoeverre de combinatie van sociaal-economische kenmerken en de indicatorvariabele groep de deelname aan de elf vormen statistisch kan verklaren.

Tabel 3.2 vat de resultaten van deze stappen samen. De tabel toont in welke mate de variantie in de oorspronkelijke waarnemingen wordt verklaard door sociaal-economische kenmerken alleen (stap 1), respectievelijk door een combinatie van sociaal-economische kenmerken en het kenmerk groep (stap 3). De cijfers zijn steeds gebaseerd op een logistische regressievergelijking waarin alleen variabelen zijn opgenomen die statistisch significant zijn bij een significantieniveau van $\alpha=0,01$. De gebruikte maat voor de verklaarde variantie is Nagelkerke's R^2 . De waarde van deze maat varieert tussen 0 en 1, waarbij 1 staat voor een perfecte verklaring. De waarde 0 wijst op een logistische regressievergelijking waarin de opgenomen onafhankelijke variabelen totaal geen statistische verklaring leveren voor het vrijetijdsgedrag, dus niet significant zijn.

Tabel 3.2: Verklaarde variantie bij de voorspelling van de deelname aan elf vormen van vrijetijdsbesteding op grond van sociaal-economische kenmerken en / of het kenmerk groepsindeling (verklaarde variantie volgens Nagelkerke's R^2)

	Sociaal-economische kenmerken ¹	Sociaal-economische kenmerken plus groep
Bezoek aan:		
Speelveld / -tuin in buurt	0,180	0,209
Kinderboerderij	0,159	n.v.t. ²
Stadspark	0,023	0,041
Recreatiegebied	0,030	0,121
(vgl. met inkomensklasse)		
Strand / zee / duin	0,156	0,266
Overige landschappen buiten de stad	0,076	0,170
Maandelijks of vaker in de binnenstad van Rotterdam		
Rondwandelen	0,052	0,075
Winkelen	0,097	0,119
Terrasbezoek	0,129	0,159
Uit eten gaan	0,134	0,143
(Vgl met opleid6, vijfjaar, v6max_6)		
Uitgaan	0,161	n.v.t. ²

¹ De waarde van Nagelkerke's R^2 in deze kolom hoort bij de voorspelling op basis van alle oorspronkelijk significante sociaal-economische kenmerken, d.w.z. inclusief kenmerken die na combinatie met het kenmerk groepsindeling niet meer significant zijn.

² De variabele groep voegt niets toe aan de verklaring door alleen sociaal-economische kenmerken.

Interpretatie

Uit de tabel blijkt allereerst dat de etnisch-culturele invloed bij negen van de elf vormen van vrijetijdsbesteding aantoonbaar van belang is. Bij deze negen vormen van vrijetijdsbesteding is de verklaarde variantie op basis van sociaal-economische

kenmerken alleen significant lager dan de verklaarde variantie op basis van sociaal-economische kenmerken plus groep.

Het betreft:

- speeltuin/-veld in de buurt bezoeken
- stadsparken bezoeken
- recreatiegebieden bezoeken
- strand / zee / duin bezoeken
- overige landschappen buiten de stad bezoeken
- minstens maandelijks in de binnenstad rondwandelen
- minstens maandelijks in de binnenstad winkelen
- minstens maandelijks in de binnenstad een terras bezoeken
- minstens maandelijks in de binnenstad uit eten gaan

Voor de twee resterende activiteiten is de etnisch-culturele invloed niet belangrijk.

Ten tweede blijkt in de tabel dat bij de meeste activiteiten de sociaal-economische kenmerken alleen het meest belangrijk zijn voor de verklaring van de deelname van de betreffende activiteiten en dat de etnisch-culturele achtergrond niet zo veel invloed heeft. Bij deze activiteiten leidt de toevoeging van het kenmerk groep in de verklaring op basis van sociaal-economische kenmerken namelijk slechts tot een beperkte verhoging van de verklaarde variantie. Dit doet zich in het bijzonder voor bij:

- speelvoorzieningen in de buurt bezoeken,
- kinderboerderijen bezoeken,
- minstens maandelijks in de binnenstad winkelen,
- minstens maandelijks in de binnenstad een terras bezoeken,
- minstens maandelijks in de binnenstad uit eten gaan,
- minstens maandelijks in de binnenstad rondwandelen,
- minstens maandelijks in de binnenstad uitgaan.

Desalniettemin zijn er ook activiteiten waarbij de etnisch-culturele achtergrond wel veel invloed heeft, naast de sociaal-economische kenmerken. Dit betreft in ieder geval het bezoek aan drie typen gebieden die buiten de stad liggen, te weten

- recreatiegebieden
- strand / zee / duinen
- overige landschappen buiten de stad

Binnen de stad lijkt voorts het bezoek aan stadsparken even zeer te worden beïnvloed door de etnisch-culturele als door de sociaal-economische achtergrond van mensen. Wel geldt hierbij dat de variantie die in totaal wordt verklaard door beide typen kenmerken gering is.

Ten derde laat tabel 3.2 zien dat voor twee activiteiten de invloed van de etnisch-culturele achtergrond niet kan worden aangetoond. Het gaat om:

- kinderboerderijen bezoeken,
- minstens maandelijks in de binnenstad uitgaan.

Dit wijst erop dat de deelname aan deze twee activiteiten geheel afhangt van de sociaal-economische situatie waarin iemand verkeert. Voor het uitgaan in de binnenstad wijkt deze conclusie echter af van de bevindingen uit eerder onderzoek

(Jókövi, 2000a). Daar is namelijk gevonden dat er onder Turkse en Marokkaanse mensen van hoofdzakelijk de eerste generatie minder bezoekers zijn aan café's, restaurants, cafetaria's / shoarmazaken en discotheken dan onder sociaal-economisch overeenkomstige autochtonen. Paragraaf 3.2 komt hier op terug.

3.2 Specificatie: sociaal-economische en etnisch-culturele invloeden

Resultaten

Deze paragraaf zoomt in op de resultaten van de derde analysestap. In deze analysestap is voor de verschillende vrijetijdsactiviteiten nagegaan welke statistische relatie er is tussen de deelname aan deze activiteiten enerzijds en de sociaal-economische kenmerken en het etnisch-culturele kenmerk groep anderzijds. Voor de invloed van het kenmerk groep geeft tabel 3.3 een samenvattend overzicht. In deze tabel laat de tweede kolom voor elke vrijetijdsactiviteit zien voor welke allochtone groepen de deelname aan deze activiteit significant afwijkt van de autochtone groep. De derde kolom geeft vervolgens aan op welke wijze deze groepen verschillen van de autochtone groep.

Tabel 3.3: De relatie tussen groepsindeling¹ en de deelname aan elf verschillende vormen van vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte²

Vrijetijdsbesteding (1)	Groep ¹ (2)	Verskil met autochtonen voor de groepen in kolom 2 (3)
Bezoek aan:		
Speeltuin / -veld in de buurt	S1, S2 T1, T2 M1, M2	Hogere deelname bij allochtonen
Kinderboerderij	----	
Stadspark	M1	Hogere deelname bij allochtonen
Recreatiegebied	S1, S2 T1, T2 M1, M2	Lagere deelname bij allochtonen
Strand / zee / duin	S1 T1, T2 M1, M2	Lagere deelname bij allochtonen
Overige landschappen buiten de stad	S1, S2 T1, T2 M1, M2	Lagere deelname bij allochtonen
Maandelijks of vaker in de binnenstad van Rotterdam:		
Winkelen	M1, M2	Hogere deelname bij allochtonen
Rondwandelen	S1, S2 T1, T2 M1, M2	Hogere deelname bij allochtonen
Terrasje bezoeken	S1 T1, T2	Lagere deelname bij allochtonen
Uit eten gaan	M2	Hogere deelname bij allochtonen
Uitgaan	Nee	

¹ S=Surinaams, T=Turks, M=Marokkaans, 1=1^e generatie en 2=2^e generatie. Alleen allochtone groepen die significant verschillen van de autochtone groep zijn vermeld.

² Weergegeven zijn de relaties tussen groepsindeling en deelname aan vrijetijdsactiviteiten die voorkomen onder de conditie dat tegelijkertijd rekening wordt gehouden met de statistische relaties

tussen sociaal-economische kenmerken en de deelname aan de vrijetijdsactiviteiten (in tabel 3.2: sociaal-economische kenmerken plus groep).

Bijlage D geeft overigens een meer uitgebreid overzicht dan tabel 3.3. Daarbij geeft bijlage D naast de invloed van het groepskenmerk ook de invloed aan van de sociaal-economische kenmerken op de deelname aan de diverse vrijetijdsactiviteiten. Het blijkt dat de sociaal-economische kenmerken die de deelname aan een vrijetijdsactiviteit significant beïnvloeden deels verschillen per vrijetijdsactiviteit, al zijn sommige kenmerken (zoals leeftijdsklasse) wel voor meerdere activiteiten significant van belang. Over de invloed van de sociaal-economische kenmerken op de deelname aan vrijetijdsactiviteiten geldt voorts globaal genomen het volgende:

- Leeftijdsklasse: ouderen hebben minder kans op deelname dan jongeren.
- Opleidingsniveau: hoger opgeleiden hebben meer kans op deelname dan lager opgeleiden.
- Inkomensklasse: mensen met een hoger inkomen in het huishouden hebben meer kans op deelname dan mensen met een lager inkomen in het huishouden
- Dagelijkse bezigheid: werkenden hebben minder kans op deelname dan mensen die het huishouden doen, een opleiding volgen of een uitkering ontvangen (incl. aow, pensioen e.d.).
- Kind: als er een kind aanwezig is in het huishouden is er minder kans op deelname aan de activiteit. Bij activiteiten die vooral voor kinderen zijn is het evenwel net omgekeerd: mensen uit een huishouden waarin ook een kind woont hebben meer kans op deelname in het bezoek aan een speeltuin/-veld of een kinderboerderij.
- Auto: als iemand een auto ter beschikking heeft, heeft hij meer kans op deelname.
- Geslacht: de relatie met geslacht is afhankelijk van de activiteit.

Interpretatie

Tabel 3.3 laat zien dat de negen vrijetijdsactiviteiten bij welke zowel een sociaal-economische als een etnisch-culturele invloed kan worden aangetoond (zie ook paragraaf 3.1), weer kunnen worden onderscheiden in twee groepen:

- a. een groep van vier activiteiten bij welke er steeds minstens één allochtone groep is waarbinnen het percentage mensen dat deelneemt aan deze vrijetijdsactiviteiten hoger ligt dan in de autochtone groep. Dat ondanks de controle voor de invloed van sociaal-economische kenmerken. De activiteiten zijn:
 - bezoek aan speeltuin/-veld in de buurt (in alle allochtone groepen meer mensen die dit doen),
 - winkelen in de binnenstad (in beide generaties Marokkanen meer mensen die minstens een keer per maand winkelen),
 - rondwandelen in de binnenstad (in alle allochtone groepen meer mensen die minstens maandelijks rondwandelen in de binnenstad),
 - uit eten gaan in de binnenstad (van de tweede generatie Marokkanen gaan er meer minstens een maal per maand uit eten in de binnenstad).
- b. een groep van vijf activiteiten waarbij de deelname aan de activiteit in minstens één allochtone groep, en ondanks de controle voor sociaal-economische kenmerken, lager ligt dan in de autochtone groep. Dit betreft:

- bezoek aan stadsparken (eerste generatie Marokkanen doet dit minder),
- bezoek aan recreatiegebieden (alle allochtone groepen gaan er minder naar toe dan autochtonen),
- bezoek aan strand / zee/duin (m.u.v. de tweede generatie Surinamers gaan van alle allochtone groepen minder mensen naar het strand / de zee / de duinen),
- bezoek aan overige landschappen buiten de stad (alle allochtone groepen doen dit minder),
- maandelijks of vaker een terrasje in de binnenstad bezoeken (binnen de eerste generatie Surinamers en de eerste én tweede generatie Turken gaan minder mensen regelmatig op een terras zitten).

Deze resultaten in tabel 3.3 komen op diverse punten overeen met de bevindingen uit eerder onderzoek (Jókövi, 2000). Dit geldt in het bijzonder voor:

- Het achterblijvende bezoek van allochtonen uit de eerste en de tweede generatie aan recreatiegebieden, strand /zee/ duinen of overige landschappen buiten de stad. Overigens hangt de deelname aan activiteiten buiten de stad samen met de bereikbaarheid van dit gebied en dat hangt weer deels af van de vraag of iemand wel of niet over een auto kan beschikken. Voor het bezoek aan strand / zee / duin en recreatiegebieden blijkt dat ook uit de controle voor sociaal-economische kenmerken: de beschikbaarheid van een auto gaat samen met een hogere deelname aan het bezoek aan deze gebieden. Daarnaast is evenwel ook de invloed van de etnisch-culturele achtergrond relevant (tabel 3.3). Voor de moslims onder de allochtonen kan deze etnisch-culturele invloed bij het bezoek aan strand / zee / duin en ook zwemplassen in recreatiegebieden overigens deels samenhangen met het vele 'bloot' dat rond deze locaties gebruikelijk is. Bloot wordt afgekeurd binnen de Islam en moslimvrouwen mogen niet zwemmen op locaties waar ze door andere mannen kunnen worden gezien (Schmeink & Ten Wolde, 1998).

Bij het bezoek aan overige landschappen buiten de stad bestaat er overigens geen significante relatie tussen de beschikbaarheid van een auto en de deelname aan het bezoek aan overige landschappen. Wel is de etnisch-culturele invloed weer relevant.

- De waarneming dat allochtonen meer gebruik maken van vrijetijdsvoorzieningen binnen de stad dan van vrijetijdsvoorzieningen buiten de stad.
- De achterblijvende deelname van Turkse en Surinaamse mensen van de eerste generatie aan terrasbezoek in de binnenstad.

Op enkele andere punten zijn de resultaten in tabel 3.3 in tegenspraak met eerdere bevindingen. Dit geldt in het bijzonder voor:

- De waarneming in deze tabel dat er na controle voor sociaal-economische kenmerken onder de eerste generatie Marokkaanse mensen minder stadsparkbezoekers voorkomen dan onder autochtonen en andere allochtone groepen. In eerder onderzoek is namelijk voor Marokkaanse mensen van hoofdzakelijk de 1^e generatie het tegendeel gesignaleerd, dus een hoger percentage stadsparkbezoekers dan onder sociaal-economisch overeenkomstige

- autochtonen (Jókövi, 2000). Hetzelfde werd trouwens geconstateerd voor Turkse mensen van hoofdzakelijk de eerste generatie en in het bijzonder Turkse mannen.
- De waarneming in deze tabel dat er bij het uit eten gaan geen verschil is tussen de drie allochtone groepen van de eerste generatie en de autochtonen. In eerder onderzoek is namelijk geconstateerd dat er onder Turkse, Marokkaanse en Surinaamse mensen van hoofdzakelijk de eerste generatie minder bezoekers zijn aan restaurants en cafetaria's / shoarmazaken dan onder sociaal-economisch overeenkomstige autochtone mensen (Jókövi, 2000).
 - De waarneming in de tabel dat er voor maandelijks uitgaan in de binnenstad geen verschil is tussen de eerste generatie Turkse en Marokkaanse mensen en autochtonen. In eerder onderzoek is namelijk gesignaleerd dat Turkse en Marokkaanse mensen van hoofdzakelijk de eerste generatie minder dan sociaal-economisch overeenkomstige autochtonen deelnemen in het bezoek aan discotheken, café's, restaurants en cafetaria / shoarmazaken⁷.
 - De waarneming in deze tabel dat er rond maandelijks terrasbezoek in de binnenstad geen verschil is tussen de eerste generatie Marokkanen en autochtonen. In eerder onderzoek is namelijk gesignaleerd dat er onder Marokkanen van hoofdzakelijk de eerste generatie minder cafébezoekers zijn dan onder autochtonen in dezelfde sociaal-economische situatie (Jókövi, 2000a). Door het verbod van de Islam op het gebruik van alcoholgebruik is dat ook goed te begrijpen. Nu zijn cafébezoekers en terrasbezoekers op zich niet gelijk aan elkaar (Oosterman, 1993: 203) en ook hoeft men op een terras uiteraard geen alcohol te gebruiken. Het is dus mogelijk dat er geen sprake is van tegenstrijdigheid tussen de bevinding over het terrasbezoek en eerdere waarnemingen over cafébezoek door Marokkanen van de eerste generatie.

Het is niet duidelijk hoe het komt dat de resultaten voor de analyses in dit onderzoek bij maximaal vier activiteiten afwijken van bevindingen uit eerder onderzoek. Zoals in paragraaf 2.2 is aangegeven is er bij de analyses het risico dat dit het gevolg is van ongewenste relaties tussen de sociaal-economische kenmerken en de etnisch-culturele indicatorvariabele groep uit dit onderzoek. Er is daarom nagegaan welk beeld ontstaat als een andere weg wordt gevolgd, waarbij dergelijke ongewenste effecten niet kunnen voorkomen. Daartoe is een logistische regressie uitgevoerd voor alleen de autochtonen, waarbij de sociaal-economische kenmerken als onafhankelijke variabele zijn gehanteerd ter verklaring van de deelname aan. Vervolgens is met de rekenkundige verbanden die dit oplevert voorspelt hoe groot voor elke groep de gemiddelde kans is op deelname aan de vier activiteiten. Anders gezegd: er wordt voor elke groep een voorspelling gedaan, waarbij wordt gedaan alsof de groep autochtoon is in plaats van allochtoon. Een vergelijking tussen de voorspelde uitkomsten en het werkelijk waargenomen gedrag leidt vervolgens tot de volgende conclusies (zie bijlage C voor de uitkomsten van de voorspelling):

⁷ Hoewel Surinaamse mensen van hoofdzakelijk de 1e generatie minder dan sociaal-economisch overeenkomstige autochtonen deelnemen aan het bezoek van café's, restaurants en cafetaria's / shoarmazaken, nemen zij wel evenzeer als autochtonen deel aan het bezoek aan discotheken. Het is daarom mogelijk dat Surinaamse mensen van de 1e generatie inderdaad evenzeer uitgaan als autochtonen.

- Voor maandelijks uitgaan in de binnenstad blijft het eerdere beeld grotendeels gehandhaafd: voor vijf groepen allochtonen is er zeker geen verschil met de autochtonen. Het zou eventueel kunnen dat er onder de eerste generatie Surinamers minder mensen maandelijks uitgaan dan onder de autochtonen. In vergelijking met het eerdere onderzoek zou dat echter opnieuw een merkwaardige bevinding zijn.
- Voor maandelijks terrasbezoek blijft het eerdere beeld gehandhaafd: de eerste generatie Marokkanen verschilt hierbij zeker niet van de autochtonen. Wel is er opnieuw de aanwijzing dat er onder de eerste generatie Surinamers en Turken en de tweede generatie Turken minder terrasbezoekers zijn.
- Voor maandelijks uit eten gaan blijft het beeld gehandhaafd: er is geen enkele aanwijzing dat de drie allochtone groepen van de eerste generatie dit minder doen dan de autochtonen. Wel is er opnieuw een aanwijzing dat de tweede generatie Marokkanen dit meer doet.
- Voor stadsparkbezoek blijft het beeld gehandhaafd: de eerste generatie Marokkanen neemt er minder aan deel dan de autochtonen.

Al met al wordt voor deze vier activiteiten het verschil in de bevindingen van het huidige onderzoek met die uit eerdere onderzoeken niet veroorzaakt door ongewenste wisselwerkingen tussen de sociaal-economische kenmerken en de etnisch-culturele indicatorvariabele. Waardoor dit verschil dan wel wordt veroorzaakt is niet duidelijk. Er zijn verschillende mogelijkheden:

- Voor de activiteiten terrasbezoek, uit eten gaan en uitgaan kan het verschil in vraagstelling tussen dit onderzoek en het eerdere onderzoek een oorzaak zijn. Bij uitgaan kunnen mensen bijvoorbeeld ook hebben gedacht aan 'de stad in gaan' of het bezoeken van festiviteiten in de eigen gemeenschap.
- De andere opzet en analysemethodiek in dit onderzoek ten opzichte van eerdere onderzoeken kan een oorzaak zijn. Qua opzet geldt dat in het huidige onderzoek alleen autochtonen voorkomen die wonen in die vijf deelgemeenten waar ook de meeste allochtonen wonen. In het vorige onderzoek konden de autochtonen overal in Rotterdam wonen. Voor de analysemethodiek geldt dat voor diverse sociaal-economische kenmerken een meer gedetailleerde indeling kon worden gehanteerd dan in het vorige onderzoek. Zo is bijvoorbeeld opleidingsniveau nu verdeeld in zes klassen, in plaats van drie. Daarnaast zijn nu meer sociaal-economische kenmerken direct betrokken in het onderzoek, al is tegelijk ook één van de kenmerken uit het eerste onderzoek nu buiten beeld gelaten. Dit betreft het kenmerk 'verplicht gezelschap voor vrijetijdsbesteding' (zie hoofdstuk 2).
- Toevalsfactoren. Voor elk onderzoek dat gebaseerd is op een steekproef geldt dat de uitkomsten nooit 100% zeker zijn. Het is altijd mogelijk dat een enquête onder alle mensen uit de steekproefpopulatie een enigszins afwijkende uitkomst geeft. Via statistische rekenregels kan bij een steekproefonderzoek weliswaar een hoge mate van zekerheid worden gekregen over de uitkomsten, waardoor het bijvoorbeeld voor 95% zeker is dat de uitkomsten voor de gehele populatie zich zullen bevinden tussen een marge van 70% en 80%. Ook dan echter is er nog 5% kans dat de uitkomsten voor de gehele populatie buiten deze marge vallen

3.3 Generatie

Resultaten

Is voor de tweede generatie allochtonen de invloed van de etnisch-culturele achtergrond op de deelname aan vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte wel of niet kleiner dan voor de eerste generatie?

Ter beantwoording van deze vraag is opnieuw gekeken naar de analyses die de basis vormen van de vorige paragraaf. Binnen deze analyses is immers berekend hoe de deelname van de respondenten aan een vrijetijdsactiviteit samenhangt met hun score op sociaal-economische kenmerken en met de groep waartoe ze behoren. Nu die samenhang bekend is, kan ze ook omgekeerd worden gebruikt. Er kan bijvoorbeeld worden voorspeld hoe groot de deelname van de allochtone groepen zal zijn aan de diverse activiteiten indien alle allochtone groepen dezelfde sociaal-economische kenmerken hebben als de autochtone groep. De resultaten van die voorspelling staan in tabel 3.4. Doordat alle groepen dezelfde sociaal-economische kenmerken hebben zijn zij gemakkelijk te vergelijken. De vetgedrukte getallen laten zien welke allochtone groepen significant verschillen van de autochtonen (vgl. tabel 3.3). Boven in de tabel staan de vrijetijdsactiviteiten waar minstens een van de allochtone groepen minder aan deelneemt dan de autochtone groep (zie ook paragraaf 3.2). Onderaan staan de activiteiten waar minstens een allochtone groep meer aan deelneemt dan de autochtonen.

Tabel 3.4: Voorspelling van de gemiddelde kans op deelname aan negen² vrijetijdsactiviteiten onder de aanname dat alle groepen dezelfde sociaal-economische kenmerken hebben als de autochtonen.

	Surinaams		Turks		Marokkaans		Autochtoon
	1 ^e	2 ^e	1 ^e	2 ^e	1 ^e	2 ^e	
Lagere deelname door allochtonen:							
Stadspark bezoeken	86	86	88	86	74	82	87
Recreatiegebied bezoeken	28	41	35	32	22	33	60
Strand / zee / duin bezoeken	57³	80³	43	49	50	67	81
Overinge landschappen buiten stad bezoeken	36	45	27	34	36	45	69
Terrasbezoek in binnenstad¹	24	38	34	32	46	43	47
Hogere deelname door allochtonen:							
Speelveld / -tuin in buurt bezoeken	33	36	36	27	32	32	19
Winkelen in binnenstad¹	78	85	83	70	86	86	77
Uit eten gaan in binnenstad¹	34	35	38	39	46	51	37
Rondwandelen in binnenstad¹	58	63	65	62	62	62	47

¹ Deelname betreft alleen de mensen die dit minstens maandelijks doen.

² Excl. de twee vrijetijdsactiviteiten waarbij de etnisch-culturele invloed niet significant is.

³ Significant verschil tussen 1e en 2e generatie. Significantie gebaseerd op betrouwbaarheidsintervallen rond coëfficiënten uit de logistische regressievergelijking (significantieniveau: $\alpha=0,05$).

Interpretatie

Bij slechts één activiteit en slechts één etniciteit in tabel 3.4 is het verschil met de autochtonen voor de tweede generatie volgens de statistiek significant kleiner dan voor de eerste generatie. Dit betreft:

- bezoek aan strand / zee / duin door Surinamers.

Toch lijkt het erop dat er wel een ontwikkeling is waarbij de tweede generatie minder verschilt van de autochtonen dan de eerste generatie. Dat geldt in het bijzonder voor de activiteiten waarbij minstens een van de allochtone groepen minder deelneemt aan de activiteit dan de autochtonen (bovenin tabel 3.4). Voor deze activiteiten is er namelijk een groot aantal indicaties die weliswaar statistisch niet significant zijn, maar wel in de richting wijzen van een kleiner verschil met de autochtonen. Te noemen zijn:

- bezoek aan stadsparken (Marokkanen: tweede generatie 8% meer dan eerste generatie),
- bezoek aan recreatiegebieden (Surinamers: tweede generatie 13% meer dan eerste generatie; Marokkanen: tweede generatie 11% meer),
- bezoek aan strand / zee / duin (Marokkanen: tweede generatie 17% meer dan eerste generatie; Turken: tweede generatie 6% meer dan eerste generatie),
- bezoek aan overige landschappen (Marokkanen: tweede generatie 9% meer dan eerste generatie),
- terrasbezoek (Surinamers: tweede generatie 14% meer dan eerste generatie).

Daarnaast zijn er bij deze activiteiten twee aanwijzingen voor een vrijwel gelijkblijvend verschil met de autochtonen. Dit betreft:

- bezoek aan recreatiegebieden (Turken),
- maandelijks een terras in de binnenstad bezoeken (Turken).

Een ander beeld komt naar voren voor de activiteiten waaraan minstens een van de allochtone groepen significant meer deelneemt dan de autochtone groep. Bij deze activiteiten overheersen de indicaties dat het verschil met de autochtonen voor de tweede generatie ongeveer even groot blijft als dat het voor de eerste generatie is. Dit betreft in het bijzonder:

- bezoek van speelvoorzieningen (Surinamers en Marokkanen)
- maandelijks winkelen in de binnenstad (Marokkanen)
- maandelijks in de binnenstad rondwandelen (Turken en Marokkanen).

Ook zijn er twee aanwijzingen dat het verschil met de autochtonen voor de tweede generatie misschien zelfs nog wat groter wordt. Het is evenwel ook mogelijk dat deze twee aanwijzingen veeleer horen bij het vorige rijtje met een gelijkblijvend verschil met de autochtonen, want het gaat bij elk slechts om 5% groei:

- maandelijks rondwandelen in de binnenstad (Surinamers: tweede generatie nog 5% meer dan eerste generatie)
- maandelijks uit eten gaan in binnenstad (Marokkanen: tweede generatie 5% meer dan eerste generatie, waarbij opvalt dat de tweede generatie wel significant verschilt van de autochtonen, terwijl de eerste generatie Marokkanen dat niet doet hoewel deze ook al 9% hoger scoort dan de autochtonen).

Tenslotte is er bij deze activiteiten slechts één indicatie dat het verschil met de autochtonen kleiner wordt voor de tweede generatie. Dit betreft⁸:

⁸ Bij maandelijks winkelen in de binnenstad is de voorspelling over de deelname van de Turkse mensen voor de 2e generatie 13% lager dan voor de 1e. Dit wijst hier echter niet op een afnemend verschil met de autochtonen. Er is namelijk voor geen van de beide Turkse groepen een significant verschil met de autochtonen. Dat komt doordat het percentage autochtonen dat

- bezoek aan speelvoorzieningen in de buurt (Turks: tweede generatie 9% minder dan eerste generatie).

Tesamen leidt dit tot het beeld dat de tweede generatie allochtonen tijdens de vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte:

- enerzijds vasthoudt aan activiteiten waaraan de eerste generatie sterker deelneemt dan autochtonen,
- anderzijds ook activiteiten oppikt waaraan de eerste generatie nog (veel) minder deelneemt dan de autochtonen.

Voor de laatste activiteiten geldt hierbij dat de tweede generatie weliswaar vaak nog steeds minder deelneemt aan deze activiteiten dan de autochtonen, maar dat dit verschil dus wel kleiner wordt. Voor de tweede groep activiteiten lijkt het verschil in deelname met de autochtonen voor de tweede generatie even groot als voor de eerste generatie.

Hypothese

In het verlengde van het voorgaande kan worden verondersteld dat op een termijn van zo'n 20 á 25 jaar een verdere afname te zien zal zijn van het verschil tussen allochtonen en autochtonen bij de deelname aan terrasbezoek en bezoek aan strand / zee / duin, recreatiegebieden en overige landschappen⁹. Over zo'n 20 á 25 jaar wordt namelijk de derde generatie volwassen. Deze derde generatie moet nu nog grotendeels geboren worden, maar dat gaat gebeuren want een steeds groter deel van de tweede generatie bereikt de levensfase waarbij gezinsvorming in beeld komt. Surinamers hebben daarbij een voorsprong op de Turken en Marokkanen (vgl. par. 2.1, tabel 2.1). Voor deze derde generatie nu zal de remmende invloed van de etnisch-culturele achtergrond op de betreffende activiteiten waarschijnlijk nog verder afnemen. Die tendens zien we nu immers ook voor de tweede generatie ten opzichte van de eerste generatie. Daarnaast zal de derde generatie waarschijnlijk ook in sociaal-economisch opzicht een nog weer betere positie verwerven dan de tweede generatie, die zelf ook al weer een gunstiger sociaal-economische positie heeft dan de eerste. Ook die verbetering in sociaal-economische positie zal bijdragen aan de deelname in terrasbezoek en het bezoek aan strand/zee/duin, recreatiegebieden en overige landschappen.

Voor de vrijetijdsactiviteiten waar allochtonen meer aan deelnemen dan de autochtonen, is het overigens nog de vraag wat er op termijn gebeurt. Op dit moment is de etnisch-culturele invloed op de deelname aan deze activiteiten voor de tweede generatie immers even hoog als voor de eerste generatie. Mogelijk zal dat voor de derde generatie ook zo blijven. Maar het is ook mogelijk dat er op termijn ook bij deze activiteiten toch een afname komt van de etnisch-culturele invloed. Het is althans moeilijk voorstelbaar dat er op het ene terrein wel een afname is van de etnisch-culturele invloed en op het andere niet.

minstens maandelijks in de binnenstad winkelt precies tussen dat van de twee Turkse groepen inligt.

⁹ Voor het bezoek aan stadsparken is het verschil dat is waargenomen tussen de eerste generatie Marokkanen en de autochtonen, bij de tweede generatie allochtonen reeds verdwenen.

3.4 Sociale contacten in de vrijetijdsbesteding

Resultaten

In de vorige paragrafen is ingegaan op de invloed van de etnisch-culturele achtergrond van mensen op de de deelname aan vrijetijdsactiviteiten. De etnisch-culturele achtergrond is daarbij gedefinieerd op basis van het geboorteland van een persoon en diens ouders. Deze indeling kan ook worden opgevat als een indicatie voor enerzijds de etnische-cultuur in het gezin waarin mensen opgroeiden en anderzijds het land waarin mensen waarschijnlijk opgroeiden. Impliciet betekent dit dat de omgeving van het gezin en het land waarin men opgroeide worden gezien als factoren die de etnisch-culturele vorming van mensen beïnvloeden. Naast deze factoren zijn er evenwel ook andere. Eén van die factoren¹⁰ wordt hier nader bekeken, namelijk de mensen met wie men de vrije tijd buitenshuis doorbrengt en in het bijzonder hun etnisch-culturele achtergrond.

De etnisch-culturele achtergrond van de sociale contacten buitenshuis tijdens de vrije tijd is in het onderzoek nagevraagd via een getrapte vraagstelling. Allereerst is namelijk gevraagd naar de bevolkingsgroep waartoe mensen zich zelf rekenen en of men vooral contact heeft met de eigen bevolkingsgroep of met andere bevolkingsgroepen. Indien men vooral contact heeft met andere bevolkingsgroepen is vervolgens doorgevraagd hoe vaak men dan contact heeft met diverse met name genoemde bevolkingsgroepen. De hierbij genoemde bevolkingsgroepen zijn o.a. Surinamers, Turken, Marokkanen en Nederlanders.

Door deze getrapte vraagstelling is er voor die mensen die vooral met mensen van de eigen bevolkingsgroep zeggen om te gaan, niet doorgevraagd op de achtergrond van mensen met wie ze contact hebben. Dit kan soms bevreemdend werken, in het bijzonder bij diegenen die zichzelf tot een andere bevolkingsgroep rekenen dan de groep waar ze volgens het geboortelandencriterium in vallen (Bijlage B). In het onderzoek is er voor gekozen om de eigen opgave van deze mensen te respecteren en er dus van uit te gaan dat deze mensen inderdaad vooral omgaan met mensen die tot de bevolkingsgroep horen waar ze zich zelf ook toe rekenen.

Tabel 3.5 laat zien dat autochtonen en allochtonen hun vrije tijd buitenshuis in beperkte mate met elkaar besteden. Slechts 9% van de autochtonen besteedt de vrije tijd vaak met mensen uit allochtone groepen. Het aandeel allochtone mensen dat vaak omgaat met Nederlanders ligt hoger, namelijk rond de 20% in de diverse groepen. Binnen de tweede generatie Surinamers heeft zelfs ruim eenderde deel vaak contact met Nederlanders, maar daarmee is deze groep ten opzichte van de andere groepen een uitschieter.

Tabel 3.5: Bevolkingsgroepen met wie men de vrije tijd buitenshuis vooral besteedt.

Surinamers	Turken	Marokkanen	Autochtonen (n=450)
------------	--------	------------	------------------------

¹⁰ Ook het aantal jaren dat allochtonen al in Nederland verblijven kan relevant zijn. In het onderzoek ontbreken echter de gegevens daarover.

	1 ^e (n=194)	2 ^e (n=195)	1 ^e (n=230)	2 ^e (n=272)	1 ^e (n=167)	2 ^e (n=189)	
Alleen met eigen Bevolkingsgroep	15%	11%	40%	14%	43%	17%	60%
Waaronder:							
Voelt zich niet Nederlands ²	13%	5%	39%	10%	38%	15%	-
Voelt zich Nederlands ²	2%	7%	3%	4%	5%	3%	60%
Ook met andere bevolkingsgroepen	85%	89%	60%	86%	57%	83%	40%
Waaronder:							
Vaak met Nederlanders ¹	22%	29%	15%	14%	11%	19%	25%
Vaak met een of meer allochtone groepen ¹	32%	47%	32%	49%	24%	49%	9%
Totaal vaak contact met							
Nederlanders ¹	24	36	18	18	16	22	85
Allochtonen ¹	45	52	71	59	62	64	9

¹ De twee categoriën sluiten elkaar niet uit: mensen kunnen met zowel Nederlanders als autochtonen vaak omgaan. Daarnaast zijn er ook respondenten die niet voorkomen in deze cijfers omdat zij over geen enkele groep zeggen dat zij er vaak mee omgaan. In plaats daarvan gaan ze bijvoorbeeld 'regelmatig' om met mensen uit uiteenlopende bevolkingsgroepen.

² Bijlage B geeft een overzicht van de bevolkingsgroepen waartoe men zich zelf rekent.

Bij vier vormen van vrijetijdsbesteding blijkt de variabele 'vaak contact met Nederlanders' de eerdere verklaring van de deelname aan deze vorm op basis van sociaal-economische kenmerken en de groepsindeling nog significant verder te kunnen verbeteren. Dit betreft:

- bezoek aan recreatiegebieden
- bezoek aan strand / duin / zee
- maandelijks in de binnenstad een terras bezoeken
- maandelijks in de binnenstad uit eten gaan

Tabel 3.6 toont welke invloed de kenmerken groep en contact met Nederlanders hierbij hebben. Een uitgebreider overzicht dat ook de invloed van de sociaal-economische kenmerken weergeeft is opgenomen in bijlage D.

Tabel 3.6 De invloed van sociaal-economische kenmerken, de groepsindeling en van contact met Nederlanders tijdens vrijetijdsbesteding buitenshuis op vier vormen van vrijetijdsbesteding.

Vrijetijds- besteding	Groep ¹	Invloed van groep	Invloed vaak Nederlanders buitenshuis	vaak in vrije tijd	contact met tijd
Bezoek aan:					
Recreatiegebieden	S1, S2 T1, T2 M1, M2	Lagere deelname voor allochtonen	Hogere deelname indien met Nederlanders	vaak	contact
Strand / zee / duin	S1 T1, T2 M1, M2	Lagere deelname door allochtonen, m.u.v. de tweede generatie Surinamers	Hogere deelname indien met Nederlanders	vaak	contact
Maandelijks in de binnenstad van Rotterdam:					
Terras bezoeken	S1, S2 T1, T2	Hogere deelname door 1 ^e en 2 ^e generatie Surinamers en Turken	Hogere deelname indien met Nederlanders	vaak	contact

Uit eten gaan	M2	Hogere deelname door 2 ^e generatie Marokkanen	Hogere deelname indien vaak contact met Nederlanders
----------------------	----	--	--

¹ S=Surinaams, T=Turks, M=Marokkaans, 1=1^e generatie en 2=2^e generatie. Alleen allochtone groepen die significant verschillen van de autochtone groep zijn vermeld.

Voor de autochtonen is eveneens nagegaan of de deelname aan de diverse vormen van vrijetijdsbesteding wordt beïnvloed door de variabele 'vaak contact met allochtonen'. Dit blijkt evenwel bij geen enkele vorm van vrijetijdsbesteding significant van belang. Dit kan evenwel komen doordat in het onderzoek slechts zo'n 40 autochtonen zijn betrokken die vaak contact hebben met een of meer allochtone bevolkingsgroepen.

Interpretatie

De resultaten laten zien dat het invloed heeft op de deelname aan verschillende vormen van vrijetijdsbesteding als men vaak contact heeft met mensen met een andere etnische achtergrond, in dit geval Nederlanders. Dit is volgens verwachting. De invloed blijkt weliswaar slechts bij vier activiteiten aantoonbaar, maar daar staat tegenover dat de vraag naar het contact met andere bevolkingsgroepen tijdens vrijetijdsbesteding buitenshuis op zich zelf weinig specifiek is over de aard van de activiteiten die daarbij worden ondernomen. De gegevens over de contacten vormen daardoor slechts een globale indicatie.

De invloed van het contact met Nederlanders op de deelname aan de vier activiteiten is steeds dezelfde: allochtonen die vaak omgaan met Nederlanders nemen meer deel aan de activiteit dan allochtonen die niet vaak omgaan met Nederlanders. Voor het bezoek aan recreatiegebieden, strand / zee / duin en terrassen valt dit goed te begrijpen. Het zijn namelijk activiteiten waaraan allochtonen gemiddeld genomen minder deelnemen dan autochtonen. De bevinding past dus geheel bij de gedachte dat contact met anderen kan leiden tot overname van gedrag van die anderen. Impliciet veronderstelt deze gedachte overigens dat het contact met autochtonen vooraf gaat aan de aanpassing van het gedrag. Toch hoeft dat niet de juiste of enig juiste verklaring te zijn. De vrijetijdsbesteding kan namelijk eveneens leiden tot het contact met de autochtonen. Daarbij is het op zich logisch dat mensen die hun vrije tijd (om welke reden dan ook) meer dan anderen doorbrengen in de openbare ruimte ook meer kans hebben op contact met autochtonen. De gegevens voor het uit eten gaan wijzen meer in deze laatste richting. Voor deze activiteit is namelijk eerder gesignaleerd dat (alleen) de tweede generatie Marokkanen significant afwijkt van de autochtonen en dat deze groep daarbij meer uit eten gaat dan de autochtonen. In deze situatie zou eerder worden verwacht dat contact met Nederlanders geen invloed heeft op de deelname aan het uit eten gaan, of als er dan wel een invloed is, dat deze invloed leidt tot een afname van de deelname aan het uit eten gaan. Het omgekeerde doet zich evenwel voor: degenen die veel omgaan met Nederlanders gaan meer uit eten.

Bij terrasbezoek tenslotte leidt de opname van de variabele over het contact met Nederlanders tot een bijzonder beeld. Daardoor blijkt namelijk ook de tweede generatie Surinamers significant minder dan autochtonen op een terras te zitten. Bij

de eerdere analyse op basis van alleen de sociaal-economische kenmerken en de groepsindeling was dat niet het geval (tabel 3.3). Waarschijnlijk zorgen de Surinamers die vaak omgaan met Nederlanders ervoor dat de groep als geheel bij die eerdere analyse in voldoende mate overeenkomt met de autochtonen. Nu het contact met Nederlanders echter apart in de analyse wordt meegenomen, blijkt de invloed van alleen de etnisch-culturele achtergrond te betekenen dat er toch minder mensen van de tweede generatie Surinamers maandelijks op een terras gaan zitten en dat degenen onder hen die vaak omgaan met Nederlanders wel weer meer op een terras zitten.

Literatuur

Beer, J.A.A. de (1996). Hoeveel allochtonen zijn er in Nederland? In: allochtonen in Nederland 1996. Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen.

Horton, R.L. (1978) The general linear model. McGraw-Hill, USA.

Jókövi, E.M. (2000a). Recreatie van Turke, Marokkanen en Surinamers in Rotterdam en Amsterdam. Een verkenning van het vrijetijdsgedrag en van de effecten van de etnische cultuur op de vrijetijdsbesteding. Alterra-rapport 003. Alterra, Wageningen.

Jókövi, E.M. (2000b). Openluchtrecreatie en parkbezoek; Het groen in de buurt; Binnenstadsbezoek. Hoofdstuk 9 en paragraaf 10.4 en 11.2: In: S.G. Rijpma & C. Roques (2000). Diversiteit in vrijetijdsbesteding; Rapportage van een onderzoek naar de deelname van Surinaamse, Turkse en Marokkaanse Rotterdammers van de eerste en tweede generatie aan onder andere cultuur, openluchtrecreatie en sport in 1999. COS, Rotterdam.

Oosterman, J. (1993). Parade der passanten. De stad, het vertier en de terrassen. Proefschrift RU. Uitgeverij Jan van Arkel, Utrecht.

Rijpma, S.G. & C. Roques (2000). Diversiteit in vrijetijdsbesteding; Rapportage van een onderzoek naar de deelname van Surinaamse, Turkse en Marokkaanse Rotterdammers van de eerste en tweede generatie aan onder andere cultuur, openluchtrecreatie en sport in 1999. COS, Rotterdam.

Schmeink, H. & S.J. ten Wolde (1998). Allochtonen en recreatie. Stichting Recreatie, Kennis en Innovatiecentrum. Den Haag.

SPSS (1999) Regression models™ 9.0. SPSS inc., Chicago (USA).

Varor (1993). Op weg naar kleurrijke recreatie, een verkennend advies over recreatiegedrag en -behoeften van Turken en Marokkanen in Nederland. Voorlopige Adviesraad voor de Openluchtrecreatie, Amersfoort.

Vries, S. de & A.H. de Bruin (1998). Segmenting recreationists on the basis of constraints. A first step towards modelling the demand for outdoor recreational facilities. Staring Centrum Report 121. DLO Winand Staring Centre, Wageningen.

Bijlage A Sociaal-economische kenmerken en groepen

Deze bijlage geeft een overzicht van de correlaties tussen verschillende sociaal-economische kenmerken en de verschillende groepen. De correlaties worden hier deels oneigenlijk benut worden. Toch geeft het overzicht wel een compacte indruk van de verbanden tussen de sociaal-economische kenmerken en de groepen.

Bijlage B Bevolkingsgroep waar men zich zelf toe rekent

Gegevens over de bevolkingsgroep waartoe men zich zelf rekent zijn opgenomen in tabel B.1. De autochtonen voelen zich in het algemeen Nederlander, een enkeling geeft iets anders op zoals wereldburger. Bij de allochtonen is het beeld diverser. Naast de mensen die zich allochtoon voelen is er bij hen steeds ook een groep die zich Nederlander voelt. Het valt op dat er binnen de tweede generatie meer mensen zijn die zich Nederlander voelen dan binnen de eerste generatie. Vooral bij de Surinamers van de tweede generatie zijn er veel die zich Nederlander voelen.

Tabel B.1 Bevolkingsgroep waar men zichzelf toe rekent.¹

	Surinamers		Turken		Marokkanen		Autochtoon (n=457)
	1 ^e generatie (n=200)	2 ^e generatie (n=196)	1 ^e generatie (n=233)	2 ^e generatie (n=276)	1 ^e generatie (n=168)	2 ^e generatie (n=190)	
Nederlands	16%	50%	9%	27%	14%	28%	99%
Surinaams ²	86%	56%		1%			-
Turks			93%	75%			
Marokkaans ³			-	-	88%	74%	-
Anders	1%	2%	1%	1%	1%	1%	1%

¹ Sommige mensen gaven twee bevolkingsgroepen aan, hoewel de vraag hun daartoe niet uitnodigde. De som van de percentages in een kolom kan daardoor evenwel hoger zijn dan 100%.

² Surinaams = Surinaams algemeen, Creools, Hindoestaans en Surinaams (anders).

³ Marokkaans = Marokkaans algemeen en Berbers.

Bijlage C Nadere analyse naar onverwachte bevindingen

In hoofdstuk 3, paragraaf 3.2 zijn voor vier activiteiten uitkomsten gesignaleerd die afwijken van de bevindingen met eerder onderzoek. Het gaat om de activiteiten:

- Minstens maandelijks uitgaan in de binnenstad (er is geen verschil tussen allochtonen en autochtonen. Op grond van eerder onderzoek naar bezoek aan uitgaansgelegenheden werd verwacht dat er minder mensen van de 1^e generatie Turken en Marokkanen uitgaan in de binnenstad dan autochtonen)
- Minstens maandelijks uit eten gaan in de binnenstad (onder de tweede generatie Marokkanen zijn meer mensen die dit doen dan onder de autochtonen. Op grond van eerder onderzoek naar het bezoek aan restaurants en cafetaria/shoarmazaken werd verwacht dat de eerste generatie Turken, Marokkanen en Surinamers dit minder doet dan de autochtonen).
- Minstens maandelijks een terras bezoeken in de binnenstad (alleen de eerste generatie Surinamers en Turken en de tweede generatie Turken doen dit minder dan de autochtonen. Op grond van eerder onderzoek naar het bezoek aan cafés werd verwacht dat ook de eerste generatie Marokkanen minder terrasbezoekers kent dan de autochtonen)
- Stadsparkbezoek (de eerste generatie Marokkanen neemt hier minder in deel dan de autochtonen). Op grond van eerder onderzoek werd een hogere deelname van de eerste generatie Marokkanen en ook Turken verwacht.

Er is een kans dat ongewenste relaties tussen sociaal-economische kenmerken en de etnisch-culturele indicatorvariabele de oorzaak zijn van deze tegenstrijdige bevindingen. Daarom is voor deze vier activiteiten nagegaan welk beeld ontstaat indien een andere weg wordt gevolgd waarbij er geen kans is op dergelijke ongewenste relaties.

Bij deze andere weg is uitgegaan van een logistische regressie analyse voor alleen autochtonen. Vervolgens is daarmee voor elke groep een voorspelling opgesteld voor de gemiddelde deelname aan de activiteiten. Een vergelijking tussen deze gemiddelde voorspelling en de werkelijk waargenomen voorspelling toont vervolgens aan of de tegenstrijdige bevindingen uit het huidige onderzoek een artefact kunnen zijn van de eerder gevolgde analyses, met hun kans op ongewenste relaties tussen de sociaal-economische kenmerken en de etnisch-culturele indicatorvariabele.

Deze bijlage geeft de tabellen met uitkomsten voor drie activiteiten. De tegenstrijdige bevindingen doen zich daarin echter ook voor.

Voor het stadsparkbezoek bleek het niet mogelijk om voor de autochtonen alleen een logistische regressievergelijking op te stellen die de deelname aan stadsparkbezoek voorspelt op grond van sociaal-economische kenmerken. In deze situatie geeft het percentage stadsparkbezoekers dat onder autochtonen is waargenomen ook voor elke andere groep de beste voorspelling over de verwachte deelname. Dit betekent dat de tegenstrijdige bevinding zich ook nu weer voordoet bij stadsparkbezoek. Van de autochtonen gaat namelijk 87% wel eens naar een stadspark. Van de eerste generatie Marokkanen slechts 70%.

1. Minstens maandelijks uitgaan in de binnenstad

Voorspelling=maandelijks uit in binnenstad obv autochtonen

Waarneming=wel of niet minstens een per maand uitgaan in binnenstad

Report

groepsindeling		maandelijks uit in binnenstad obv autochtonen	wel of niet minstens eens per maand uitgaan in binnenstad (gecorr voor missings)
Surinaams, 1e generatie	Mean	,2562	,4000
	N	190	190
	Std. Deviation	,2036	,4912
Surinaams, 2e generatie	Mean	,4772	,5615
	N	187	187
	Std. Deviation	,2074	,4975
Turks, 1e generatie	Mean	,2357	,2920
	N	226	226
	Std. Deviation	,1792	,4557
Turks, 2e generatie	Mean	,4914	,4595
	N	259	259
	Std. Deviation	,2136	,4993
Marokkaans, 1e generatie	Mean	,2603	,3421
	N	152	152
	Std. Deviation	,2044	,4760
Marokkaans, 2e generatie	Mean	,4959	,5581
	N	172	172
	Std. Deviation	,1810	,4981
Autochtoon	Mean	,4600	,4600
	N	437	437
	Std. Deviation	,2525	,4990
Total	Mean	,3970	,4405
	N	1623	1623
	Std. Deviation	,2407	,4966

2. Uitkomsten voor minstens maandelijks uit eten gaan in de binnenstad

Voorspelling= maandelijks uit eten in de binnenstad volgens autochtonen

Waarneming= wel of niet minstens eens per maand uit eten in binnenstad

Report

groepsindeling		wel of niet minstens eens per maand uit eten in binnenstad (gecorr voor missings)	maandelijks uiteten volgens autochtonen ihb opleid6 m_v en v6max_12
Surinaams, 1e generatie	Mean	,2316	,2210
	N	190	190
	Std. Deviation	,4230	,1670
Surinaams, 2e generatie	Mean	,3529	,2994
	N	187	187
	Std. Deviation	,4792	,1934
Turks, 1e generatie	Mean	,2159	,1328
	N	227	227
	Std. Deviation	,4123	,1517
Turks, 2e generatie	Mean	,3707	,2742
	N	259	259
	Std. Deviation	,4839	,1935
Marokkaans, 1e generatie	Mean	,2763	,1513
	N	152	152
	Std. Deviation	,4487	,1607
Marokkaans, 2e generatie	Mean	,5000	,2597
	N	172	172
	Std. Deviation	,5015	,1816
Autochtoon	Mean	,3730	,3730
	N	437	437
	Std. Deviation	,4842	,2268
Total	Mean	,3362	,2647
	N	1624	1624
	Std. Deviation	,4726	,2087

3. Uitkomsten voor terrasbezoek

Voorspelling = maandelijks terrasbezoek in de binnenstad volgens autochtonen

Waarneming= wel of niet minstens eens per maand terrasbezoek

Report

groepsindeling		wel of niet minstens eens per maand terrasbezoek in binnenstad (gecorr voor missings)	maandelijks terrasbezoek volgens autochtonen inb lftijd en opleid6
Surinaams, 1e generatie	Mean	,1684	,3641
	N	196	199
	Std. Deviation	,3752	,1603
Surinaams, 2e generatie	Mean	,4010	,5246
	N	192	193
	Std. Deviation	,4914	,1272
Turks, 1e generatie	Mean	,1991	,3141
	N	226	231
	Std. Deviation	,4002	,1622
Turks, 2e generatie	Mean	,3156	,5179
	N	263	267
	Std. Deviation	,4656	,1299
Marokkaans, 1e generatie	Mean	,3082	,3369
	N	159	164
	Std. Deviation	,4632	,1782
Marokkaans, 2e generatie	Mean	,4432	,5342
	N	185	186
	Std. Deviation	,4981	,1224
Autochtoon	Mean	,4686	,4681
	N	446	448
	Std. Deviation	,4996	,1677
Total	Mean	,3467	,4436
	N	1667	1688
	Std. Deviation	,4761	,1735

Bijlage D: De invloed van sociaal-economische en culturele kenmerken op deelname aan vrijetijdsbesteding

Deze bijlage bevat twee tabellen. Tabel D.1 geeft eerst een overzicht van de invloed van de sociaal-economische kenmerken en de groepsindeling (etnisch-culturele achtergrond) op de voorspelling van de deelname aan elf verschillende vormen van vrijetijdsbesteding. Tabel D.2 geeft vervolgens voor vier vrijetijdsactiviteiten een nog uitgebreider overzicht. Het zijn de vier vrijetijdsactiviteiten waarbij behalve de sociaal-economische kenmerken en het etnisch-culturele groepskenmerk ook het kenmerk 'vaak contact met Nederlanders' invloed heeft op de deelname aan deze activiteiten. Tabel D.2 toont voor hen de relatie tussen enerzijds de deelname aan de vier vrijetijdsactiviteiten en anderzijds de sociaal-economische kenmerken, de etnisch-culturele groepen en het al dan niet vaak contact hebben met Nederlanders.

Sociaal-economische kenmerken en etnisch-culturele groep

In tabel D.1 vermeldt de tweede kolom welke sociaal-economische kenmerken significant bijdragen aan de statistische verklaring voor de deelname aan een vrijetijdsactiviteit. De derde kolom geeft daarbij aan welke invloed de afzonderlijke sociaal-economische kenmerken hierbij hebben. De vierde en de vijfde kolom gaan vervolgens over het groepskenmerk ofwel de etnisch-culturele invloed. Daarbij vermeldt de vierde kolom welke allochtone groepen significant afwijken van de autochtone groep, terwijl de vijfde kolom aangeeft hoe de deelname aan de activiteit voor de groepen uit kolom 4 verschilt van de autochtone groep.

Overigens geeft paragraaf 3.2 uit de hoofdtekst een meer algemene toelichting op de relatie tussen enerzijds sociaal-economische kenmerken en het groepskenmerk en anderzijds de deelname aan vrijetijdsactiviteiten.

Tabel D.1: De invloed van sociaal-economische kenmerken en de groepsindeling³ op de voorspelling van de deelname aan elf verschillende vormen van vrijetijdsbesteding in de openbare ruimte.

Vrijetijdsbesteding (1)	Sociaal-economisch kenmerk (2)	Effect sociaal-economisch kenmerk (3)	Groep ¹ (4)	Effect van groep (5)
Bezoek aan:				
Speeltuin /-veld In de buurt	Geslacht	Meer kans voor mannen dan vrouwen	S1, S2 T1, T2	Meer kans voor allochtonen dan voor autochtonen
	Dagelijkse bezigheid	Meer kans voor mensen met studie / uitkering, pensioen / huishouden dan voor werkenden	M1,M2	
	Kind max. 12 jaar in huishouden	Meer kans indien er een kind van max. 12 jaar in huis is, dan wanneer dit er niet is		
	Kind max. 6 jaar in huishouden ⁴	Meer kans indien er een kind van max. 6 jaar in huis is, dan wanneer dit er niet is		
Kinderboerderij	Geslacht	Minder kans voor mannen dan voor vrouwen	----	n.v.t.
	Leeftijdsklasse	Meer kans voor mensen Tussen 26 en 45 jaar en 56 en 60 jaar dan voor anderen		
	Kind max. 12 jaar in huishouden	Meer kans indien er een kind van max. 12 jaar in huis is, dan wanneer dit er niet is		
	Kind max. 6 jaar in huishouden ⁴	Meer kans indien er een kind van max. 6 jaar in huis is, dan wanneer dit er niet is		
Stadspark	Opleidingsniveau	Meer kans voor mensen met HAVO/VWO of HBO/WO dan voor anderen	M1	Minder kans voor 1 ^e generatie Marokkanen dan voor autochtonen
Recreatiegebied²	Inkomensklasse	Meer kans als inkomen in huis tussen f 1.500 en f 7.500 per maand ligt, dan wanneer het daarbuiten valt	S1, S2 T1, T2 M1, M2	Minder kans voor allochtonen dan voor autochtonen
Strand / zee / duin	Leeftijdsklasse	Minder kans voor mensen van minimaal 46 jaar of ouder dan voor anderen (m.u.v. 51-55 jaar)	S1 T1, T2 M1, M2	Minder kans voor allochtonen dan autochtonen
	Opleidingsniveau	Meer kans voor mensen met opleidingniveau hoger dan LBO/VBO		m.u.v. 2 ^e generatie Surinamers
	Auto tot beschikking	Meer kans voor mensen die auto tot beschikking hebben		
	Kind max. 6 jaar in huishouden	Minder kans als er in huis kind van max. 6 jaar is		
Overige landschappen buiten de stad³	Opleidingsniveau	Meer kans voor mensen met opleiding op minimaal HAVO/VWO niveau	S1, S2 T1, T2 M1, M2	Minder kans als allochtoon dan autochtoon

Vervolg tabel D.1

Maandelijks of vaker in de binnenstad van Rotterdam:				
Winkelen	Geslacht	Minder kans voor mannen dan vrouwen	M1, M2	Meer kans voor 1 ^e of 2 ^e generatie
	Leeftijdsklasse	Minder kans voor mensen tussen 26 en 30 jaar, 36 en 40 jaar en mensen van 46 jaar of ouder zijn		Marokkanen dan voor autochtonen
	Opleidingsniveau	Meer kans voor mensen met opleidingsniveau hoger dan lagere school		
Rondwandelen	Leeftijdsklasse	Minder kans voor mensen tussen 41 en 45 jaar en mensen van 61 jaar of ouder	S1, S2 T1, T2	Meer kans voor allochtonen dan autochtonen
	Dagelijkse bezigheid	Meer kans voor mensen die studie doen of uitkering / vut / pensioen ontvangen dan voor werkenden en huismannen of -vrouwen	M1, M2	
Terrasje bezoeken	Leeftijdsklasse	Meer kans voor mensen tussen 41 en 45 jaar en tussen 51 en 60 jaar	S1, T1, T2	Minder kans voor 1 ^e generatie
	Opleidingsniveau	Meer kans voor mensen met opleidingsniveau hoger dan VBO / LBO		Surinamers en voor 1 ^e en 2 ^e generatie
	Kind max. 6 jaar in huishouden	Minder kans als in huis een kind van maximaal 6 jaar is		Turken
Uit eten gaan	Leeftijdsklasse	Minder kans voor mensen tussen 51 en 60 jaar	M2	Meer kans voor 2 ^e generatie
	Opleidingsniveau	Meer kans voor mensen met opleidingsniveau hoger dan lagere school		Marokkanen
	Kind max. 6 jaar in huishouden	Minder kans als in huis een kind van maximaal 6 jaar is		
Uitgaan	Geslacht	Meer kans voor mannen dan vrouwen	Nee	
	Leeftijdsklasse	Minder kans voor mensen die 26 jaar of ouder zijn		
	Opleidingsniveau	Meer kans voor mensen met opleidingsniveau HBO/WO		
	Kind max. 12 jaar in huishouden	Minder kans als in huis een kind van maximaal 12 jaar is		
	Kind max. 6 jaar in huishouden ⁴	Minder kans als in huis een kind van maximaal 6 jaar is		

¹ S=Surinaams, T=Turks, M=Marokkaans, 1=1^e generatie en 2=2^e generatie. Alleen allochtone groepen die significant verschillen van de autochtone groep zijn vermeld.

² De voorspelling kan ook op basis van het kenmerk auto tot beschikking. De voorspelling op basis van inkomensklasse geeft een iets betere voorspelling.

³ De voorspelling kan ook op basis van het kenmerk dagelijkse bezigheid. Het kenmerk opleidingsniveau levert een iets betere voorspelling.

⁴ Indien zowel het kenmerk kind van maximaal 6 jaar als het kenmerk kind van maximaal 12 jaar significante invloed heeft, is er voor iemand uit een huishouden met een kind van maximaal 6 jaar sprake van een dubbele invloed, omdat beide kenmerken voor deze persoon gelden en elkaars invloed versterken.

Vaak contact met Nederlanders, sociaal-economische kenmerken en groepen

Voor vier vrijetijdsactiviteiten constateert het onderzoek dat allochtonen die tijdens de vrijetijdsbesteding buitenshuis vaak contact hebben met Nederlanders significant meer deelnemen aan deze activiteiten dan andere allochtonen. Tabel D.2 laat zien hoe de deelname aan deze vier activiteiten samenhangt met sociaal-economische kenmerken (kolom 2 en 3), met de etnisch-culturele achtergrond van de groep waar iemand toe behoort (kolom 4 en 5) en met het contact met Nederlanders (kolom 6).

Tabel D.2: De invloed van sociaal-economische kenmerken, de groepsindeling en van contact met Nederlanders tijdens vrijetijdsbesteding buitenshuis op vier vormen van vrijetijdsbesteding.

Vrijetijds- besteding	Sociaal- economisch kenmerk	Invloed van sociaal- economisch kenmerk	Groep ¹	Invloed van groep	Invloed vaak contact met Nederlanders in vrije tijd buitenshuis
(1)	(2)	(3)	(3)	(4)	(5)
Bezoek aan:					
Recreatie- gebieden	Inkomensklasse	Meer kans als inkomen in huis tussen f 1.500 en f 7.500 per maand ligt, dan wanneer het daarbuiten valt	S1, S2 T1, T2 M1, M2	Minder kans voor allochtonen dan voor autochtonen	Meer kans op bezoek als vaak contact met Nederlanders
Strand / zee /duin	Leeftijdsklasse	Meer kans voor mensen van minimaal 46 jaar of ouder dan voor anderen (m.u.v. 51-55 jaar)	S1 T1, T2 M1, M2	Minder kans voor allochtonen dan autochtonen m.u.v. 2 ^e generatie Surinamers	Meer kans op bezoek als vaak contact met Nederlanders
	Opleidingsniveau	Meer kans voor mensen met opleidingsniveau hoger dan LBO/VBO			
	Auto tot beschikking	Meer kans voor mensen die auto tot beschikking hebben			
	Kind max. 6 jaar in huishouden	Minder kans als er in huis kind van max. 6 jaar is			
Maandelijks in de binnenstad:					
Terras bezoeken	Leeftijdsklasse	Meer kans voor mensen tussen 41 en 45 jaar en tussen 51 en 60 jaar	S1, S2, T1, T2	Meer kans voor 1 ^e en 2 ^e generatie Surinamers en Turken	Meer kans op bezoek als vaak contact met Nederlanders
	Opleidingsniveau	Meer kans voor mensen met opleidingsniveau hoger dan VBO / LBO			
	Kind max. 6 jaar in huishouden	Minder kans als in huis een kind van maximaal 6 jaar is			

Vervolg tabel D.2

Uit gaan	Leeftijdsklasse	Meer kans voor mensen tussen 21 en 25 jaar, minder kans voor mensen tussen 41 en 45 of 51 en 60 jaar	M2	Meer kans voor 2 ^e generatie Marokkanen	Meer kans op bezoek als vaak contact met Nederlanders
	Opleidingsniveau	Meer kans voor mensen met opleidingsniveau hoger dan lagere school			
	Kind max. 6 jaar in huishouden	Minder kans als in huis een kind van maximaal 6 jaar is			

¹ S=Surinaams, T=Turks, M=Marokkaans, 1=1^e generatie en 2=2^e generatie. Alleen allochtone groepen die significant verschillen van de autochtone groep zijn vermeld.